

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

INSTITUTIONEN FÖR SOCIOLOGI OCH ARBETSVETENSKAP

Covid-19-pandemin, död och självbevarelse

Diskurser i mediareporteringen av döende och död under
covid-19-pandemin i Sverige

Jakob Strigén

Examensarbete för kandidat i sociologi, 15 hp

Handledare: Cathrin Wasshede

Termin/år: Höstterminen 2020

Förord

Inledningsvis vill jag rikta ett stort tack till min handledare Cathrin Wasshede vid Göteborgs Universitet för givande samtal, avgörande råd och outtröttlig granskning av mitt arbete.

Human stories are practically always about one thing, aren't they?

Death, inevitability of death.

J.R.R Tolkien.

Abstract

Title: The Covid-19-pandemic, death, and self-preservation – Discourses of death and dying in the Swedish media coverage during the Covid-19-pandemic.

Author: Jakob Strigén.

Supervisor: Cathrin Wasshede.

Examiner: Carl Cassegård.

Type of paper: Bachelor's thesis in Sociology, 15 hp.

Period: Second term of 2020.

Number of characters, blank space included: 70 706.

Purpose and questions: The ambition of this paper is to contribute with knowledge about discourses of death and dying in the postmodern Swedish society. With that intent, the purpose of the thesis is to demonstrate how death and dying emerged in the Swedish media coverage during the outbreak of the Covid-19-pandemic, at the beginning of 2020. Three questions were asked to fulfill the purpose of the thesis:

- Which discourses of death and dying emerged in the media coverage of the two newspapers Dagens Nyheter and Svenska Dagbladet during the outbreak of the covid-19-virus?
- How do the different discourses relate to each other?
- What different types of subject positions are determined by the discourses?

Method and material: The thesis is a discourse analysis based on the news coverage of the outbreak of the Covid-19-pandemic in Sweden. The discourse analysis focuses on discourses of death and dying – how they emerged, were articulated, collaborated, and antagonized – in two Swedish newspapers. To seize the outbreak of the pandemic, the study focused on articles between March 16 and April 12. Based on those considerations 41 articles were included in the analysis.

Results: The discourse analysis resulted in seven different discourses; the discourse of medicalization, the discourse of rationalization, the discourse of safety, the existential discourse, the discourse of the other, the discourse of solidarity, and the discourse of catastrophe. Concerning the relations between the discourses, it is a dynamic structure of collaboration and antagonization. However, some overall aspects have been found. Firstly, all discourses contain an attitude of self-preservation, a strategy to understand and handle the aspects of death and dying. Secondly, the discourse of medicalization is the main discourse, fundamentally articulated in the material. Finally, the discourses could be divided into two different formations. One consisting of a quantitative, calculated distancing of death, the other of a qualitative, meaning-seeking facing of death.

Keywords: death, dying, covid-19, discourse analysis, media.

Innehållsförteckning:	
1. Inledning	3
2. Syfte och frågeställningar	4
3. Tidigare forskning och teori	5
3.1 Historisk kontextualisering av döden – modernt och postmodernt	5
3.2 Teorier	7
3.2.1 Överlevnad och odödlighet – uttryck för självbevarelsedriften	7
3.2.2 Döden och den andre	8
3.2.3 Rationell kontroll av döende och död	9
3.2.4 Det aktiva livet och det biologiska livet	9
3.2.5 Ensamhet i döende och död	10
4. Metodologi	11
4.1 Diskursteori som teori och metod	11
4.1.1 Diskursanalys, språk och media	12
4.1.2 Diskursteoretiska begrepp och definitioner	12
4.1.3 Utförandet av diskursanalysen	13
4.2 Urval och avgränsningar	13
4.3 Validitet, reliabilitet och reflexivitet	14
4.4 Etiska aspekter	15
5. Analys	16
5.1 Medikaliseringdiskurs – död som sjukdom	16
5.2 Rationaliseringdiskurs – kalkylerad kontroll av döden och biologisering	17
5.3 Trygghetsdiskurs – expertis och idolisering	18
5.4 Existentiell diskurs – död, liv och ensamhet	19
5.5 Andrefieringsdiskurs – varken jaget eller viet dör	21
5.6 Solidaritetsdiskurs – tillsammans inför kris och död	24
5.7 Katastrofdiskurs – att sätta döden i sammanhang	24
5.8 Gemensamma drag, samverkan och antagonism	25
6. Slutsats och avslutande diskussion	28
Referenser	30
Bilaga 1: Material	34

1. Inledning

Alla människor ska dö, döden är en central del i vad det är att vara människa. Döden är alltid närvarande i utkanten av livet och samhället, i tillvarons periferi.

Vid somliga tillfällen tar döden dock ett kliv in i vardagen via betydande samhällliga händelser. Kriser, hot och omvälvande förändringar leder till att människan tvingas utvärdera sin dödlighet. Händelserna påverkar därigenom vårt meningsskapande om döden. Digerdöden (Ariès 1981a: 124), världskrigen, massförstörelsevapen (Elias 1985: 14, 51), terrorism, miljökatastrofer och globala sjukdomar (Jacobsen 2016: 16) har tidigare uppmärksammats inom forskningen. Idag står vi inför en ny omvälvande händelse i form av covid-19-pandemin, vilken påverkar även det svenska samhällets diskursiva meningsskapande om döden. Rädslan, rapporteringen och den strida strömmen av information om döda i media översköljer oss dagligen. Utifrån artikuleringar om döden påverkas synen på och meningsskapande kring döende och död i det svenska samhället.

Döden har beskrivits som varandets yttersta möjlighet och tillvarons garant (Heidegger 1992: 41), och människan har ansetts bära det fulla ansvaret för sin existens (Sartre 1946: 33). Trots betydande filosofers framhävande av dödens vikt är dock döden oss inte bekant i en tydligt fixerad mening. Trots sin oundviklighet är döden inte något fast. Döden är ett socialt fenomen som vi tillskriver skiftande mening (Bauman 1992a: 4-5, 31-32; Elias 1985: 5-6). Det finns ingen entydig tolkning, ingen slutlig fixering av dess betydelse – döden är kontextuellt beroende och har både materiell och diskursiv karaktär. I denna uppsats ämnar jag belysa den diskursiva aspekten så som den framträder i två svenska dagstidningar, Dagens Nyheter och Svenska Dagbladet, under covid-19-pandemins utbrott. En diskursiv betraktelse av döden innebär inte ett förnekande av dess materiella, kroppsliga och emotionella fakticiteter. Händelsen att vi dör existerar. Men hur döden förstås, hur döendet institutionaliseras och hanteras beror av diskurser. På samma sätt förstås individen som subjekt utifrån de positioner som konstrueras inom olika diskursiva förståelsesfärer (jmf Laclau & Mouffe 2014: 94).

Med utgångspunkt i meningsskapande om döende och död som flytande i det svenska samhället, där olika diskurser om döden fixeras i olika sammanhang och tid, är det av relevans och intresse att betrakta hur en katastrofal och dödsåskådliggörande händelse likt covid-19-pandemin, artikulerar, omformar, fixerar samt stärker olika diskurser om döden och deras betydelser för individers tillblivelse som subjekt.

2. Syfte och frågeställningar

Studiens övergripande mål är att bidra till kunskap om hur mening och förståelse av döende och död diskursivt konstrueras i det postmoderna svenska samhället. Syftet med denna studie är att påvisa hur döende och död framträder i svenska mediers rapportering, beskrivning samt tal om död under covid-19-pandemins utbrott våren 2020. I det avseendet tjänar följande frågeställningar som grund:

- Vilka diskurser om döende och död kommer till uttryck i Dagens Nyheter och Svenska Dagbladets rapportering under covid-19-pandemins utbrott?
- Hur förhåller sig de olika diskurserna till varandra?
- Vilka olika subjekspositioner konstrueras i de olika diskurserna?

Studien ämnar studera diskurser om döende och död, det är således varken pandemin eller Sveriges covid-19-strategi som står i fokus. Covid-19-pandemin används snarare likt ett raster, ett verktyg för att vetenskapligt gripa tag om döden som ett diskursivt fenomen. Döden är lämplig att betrakta genom pandemin på så vis att den genererar en ovanlig och rik rapportering om död i det svenska, relativt katastrofförskonade, samhället.

3. Tidigare forskning och teori

Döden har granskats sociologiskt från och med Èmile Durkheims (1897/1993) kartläggning av kulturella och strukturella variationer bakom självmord. Döende och död har vetenskapliggjorts av en rad discipliner; medicin, sociologi, historia, antropologi, psykologi och 'death studies' (Walter 2008: 318-322). Döden har även betraktats utifrån diskursteoretisk utgångspunkt (Carpentier & Van Brussel 2012). Dock enbart i anknytning till teoretiska diskurser inom forskningen, inte i förhållande till ett fristående empiriskt material som till exempel mediareportering (Carpentier & Van Brussel 2012: 112; se även Walter 2008: 323). Denna forskningsbrist bestående av en svag sammanlänkning mellan vetenskapligt teoretiserade och samhällsligt material ämnar följande diskursanalytiska studie tillgodose.

Nedan avhandlas inledningsvis tidigare forskning via en historisk kontextualisering där dragen i moderna och postmoderna förståelser av döden tecknas – en uppdelning som är vanlig i tidigare forskning förståelser av döden. Därefter presenteras studiens fem teoretiska ramverk. En förklaring av de diskursteoretiska begreppen samt metoden är förlagd till avsnittet om metodologi.

3.1 Historisk kontextualisering av döden – modernt och postmodernt

Termerna modernt och postmodernt beskriver ett skifte i människans attityd och förståelse av samhället och världen. Den moderna förståelsen bygger på en framstegstro i en linjär rörelse mot enhetlighet. En tilltro till de stora berättelserna finns kvar, där människans sublimitet och förnuftsdrivna utveckling bygger på vetenskapliga sanningar. I kontrast till detta är den postmoderna förståelsen fragmenterad, individualiserad och skiftande. Sanning varierar, vad som är meningsfullt för individen idag kan vara meningslöst imorgon. Samhällets visioner är inte heller fasta, verkligheten är flytande i flertaliga meningsyttringar (Bauman 1989: 35-36; Liedman 1997: 441-444). Gränsen mellan den moderna och postmoderna förståelsen av döden är inte distinkt, ingen tidsmässig åtskillnad existerar. Walters (2004: 405) ser förvisso ett skifte kring millenieskiftet, men det postmoderna förhållningssättet finns representerat tidigare och det moderna artikuleras än idag. Skiftet handlar främst om ett uppluckrande av en enhetlig förståelse av samhällets förhållande till döden till förmån för ett mer heterogent förhållande.

Forskning om döende och död populariseras relativt sent av Philippe Ariès *The Hour of Our Death* (1981a). Boken är en 1000-årig kronologi över den västerländska kulturens förhållningssätt till döden. Under den förmoderna medeltiden var döden närvarande i vardagen, familjär via äldre släktingars åldrande och bortgång i hushållet, samt publik och rituell via ecklesiastiska traditioner – detta beskriver Ariès med termen 'tame death' (ibid: 6-14, 62-64). På grund av sekularisering och

upplysningen i det så kallade västerlandet förlorar medeltidens 'tame death' successivt greppet om människans meningsvärld. Nya faser av förståelser av döden etableras, vilka leder till ett avståndstagande från döden i 1900-talets moderna samhälle (ibid: 297-298, 560). Det tidigare rituella och ceremoniella blir allt mer praktiskt (ibid: 496-497); sorgearbete tabubeläggs, den döende förflyttas från hemmet till sjukhuset och blir ett objekt för medicinsk professionalism (Ariès 1981b, 111-113). Döden i det moderna är enligt Ariès en 'invisible death', en onaturlig, smutsig och oönskad anomali som den moderna människan gjort sig av med (Ariès 1981a: 586-587).

Även andra forskare belyser dödens variation historiskt och mellan samhällen. De hävdar att det skett en förändring i det sociala och vardagliga, där döden gått från bekant och närvarande till frånstött och avskärmad (Elias 1985: 4, 21-23; Mellor & Shilling 1993: 416-418; för svensk kontext se Machado des Johanson 2012: 160-172). Idag undviker människan gärna tal och tankar på döden eftersom den utmanar vår självkontroll och individualitet (Elias 1985: 10-11), vilket påverkar sociala relationer som i sin tur orsakar en tilltagande ensamhet (se del 3.6). Vidare har det medicinska fältet nedmonterat den mänskliga mortaliteten till enskilda dödsfall med tydliga orsaker. Människan dör inte längre av döden, utan av en sjukdom som kan bekämpas, utmanas och senareläggas (Bauman 1992a: 152-155; 1992b: 4-5).

Förnekelse och tabuisering av döden är dock omtvistad. Medikaliseringen, institutionaliseringen och professionaliseringen av döden ses av vissa forskare som nödvändig snarare än orsakad av förnekelse. Detta eftersom högre åldrande har lett till ökat behov av vård, och ökad individualisering har lett till att yngre generationer vill leva sina liv utan belastning av åldrande föräldrar (Kellehear 1984: 716-717; Seale 1998: 75-76).

I det postmoderna finns förhållningssätt som tyder på ökad uppmärksamhet kring döden i kontrast till den moderna entydiga förnekelsen. Listan på postmoderna förståelser av döden kan göras lång.

För det första har de äldre tolkningarna uppdaterats. Jacobsen (2016 : 2, 8) kompletterar Ariès kronologi och identifierar en ny förståelsefas av döden i form av spektakulär död – en död som är allestädes närvarande genom film, nyhetsrapportering, dramatisk katastrofjournalistik och politik där döda kroppar används för att driva politiska poänger (se även Walter, Littlewood & Pickering: 1995: 593-594). Vårt medvetande om döden har snarare ökat i kontrast till medias tidigare tabubeläggande (jmf Walter 1991: 307-308), men på ett kommersialiserat och uppblåst sätt (Jacobsen 2016: 10-14).

För det andra utmanas medikaliseringens, privatiseringens och institutionaliseringens förnekande av framväxten av palliativ vård och patienträttigheter (Machado des Johansson 2012:

176-178; Walters 2004: 405-406). Vidare har också sjukdomar som tidigare orsakat garanterad död förändrats till att bli kroniska och därmed gjort dödens närvaro i livet mer påtaglig (Jacobsen & Brødslev Olsson 2014: 37-38).

För det tredje har byråkratisering och institutionalisering av döden setts med nya ögon i mer samtida forskning. Att omhändertagandet av döda idag sker mer effektivt och byråkratiskt behöver enligt forskning inte innebära ett avståndstagande till döden utan kan vara ett resultat av samtidens sociala, ekonomiska och demografiska strukturer (Walter 2012: 138-139).

Avslutningsvis har även spiritualism och andlighet belysts som viktiga i samtidens förhållande till döden (Lee 2008: 756-757). Människans och även forskningens intresse för de stora frågorna har ökat. Jacobsen & Brødslev Olsens (2014) socialpsykologiska översikt av människans och samhällets förhållande till döden är ett talande exempel för denna tendens.

3.2 Teorier

Nedan presenteras studiens teoretiska utgångspunkter, vilka tjänar som verktyg för analysen av de olika diskurserna om döende och död. På grund av att diskurser både kan samverka och vara antagonister pekar teoriramen dock i något olika riktningar. Motsägelsefullheten är dock inte en brist utan ett tecken på en komplex bild av döden i det postmoderna samhället.

3.2.1 Överlevnad och odödlighet – uttryck för självbevarelsesdriften

Bauman lyfter fram vad han kallar 'survival strategies' och 'immortality' (1992a; 1992b). Med begreppet självbevarelse vill jag sammanföra dessa begrepp till en analytisk grund för studien. 'Survival strategies' betecknar människans vilja och dom att vara levande. Detta innebär att vi både bekämpar sjukdomar och otrygghet för att överleva, samtidigt som vi alltid är dömda att vara (över)levande och därför måste skapa mening (Bauman 1992b: 7-13). 'Immortality' betecknar människans vilja att bli ihågkommen och fortsätta existera efter livets slut via historieskrivning och samhälleligt meningsskapande (Bauman, 1992a: 51-57). Mitt begrepp självbevarelse åsyftar människans individuella bevarande i livet och gentemot döden, men belyser även hur självbevarelseprocessen bygger sociala strukturer som är större än och fortlever utöver individen. Tre aspekter är centrala i den; meningsskapande i livet, överlevnad från döden och att bli ihågkommen efter döden.

Då mitt begrepp självbevarelse är en sammanfogning kan det exemplifieras med hjälp av hur Bauman förklarar innerbörden av sina två begrepp. Eftersom vi måste dö, är vi upptagna med att ständigt skapa våra liv, förklarar Bauman (1992a: 6). Självbevarelsesdriften skapar därför historien, kulturen och människan själv. Kultur och självbevarelse hör därför ihop då kulturen döljer

döden och tankar på den, men också skapar något större som fortgår när individen dör (ibid 5-7). Därigenom formas olika samhällsliga och individuella projekt som är uttryck för självbevarelsen.

. Självbevarelsen resulterar bland annat i en tilltagande professionalisering och institutionalisering som avskärmar oss från döden. Vidare tar den sig också uttryck som förnekelse av döden som slutdestination via religion och andlighet och det fokus på liv efter döden som artikuleras där. Ytterligare ett projekt återfinns i kärleksrelationen vilken tjänar som meningsskapande process i ett meningslöst liv som är dömt att förgås (Bauman 1992a: 24-28). Självbevarelsen kan också ta form genom konstruktion av mening i form av ett högre syfte som gör döden meningsfull om man dör för sin nation, ledare eller sitt fosterland. Slutligen kan självbevarelsen också bevaras av nitisk förstärkning av livet, vilket resulterar i ett ökat fokus på hälsa, kost och träning. Strategierna är dömda att misslyckas, eftersom vi alltid dör (Bauman 1992b: 16-19).

Döden och självbevarelsen innebär ett oundvikligt dilemma. Vi kan aldrig förnuftsmässigt begripa vår egen död. Döden är därför den mänskliga rationalitetens eviga utmanare (Bauman, 1992a: 12-13; 1992b: 1; se även Jacobsen 2016: 17; Walter 1991, 305). Sammantaget kan samhället och vetenskapen sägas nedmontera döden i beståndsdelar kring vilka människan kan upprätta en värld av förståelse och kontroll (Bauman, 1992a: 131). Nedan följer olika typer av dekonstruktioner av döden, i analysen används de sedan för att förklara delar av diskurserna.

3.2.2 Döden och den andre

Människan kan (förmodligen) inte uppleva sin egen död, därav är den död människan faktiskt kan uppleva döden av den andre (Bauman 1992b: 10-11). Covid-19-pandemin har medfört att döden blivit mer påtaglig, den andres död framträder allt oftare. Den döende andre har blivit en social position vi kategoriserar på förhand och skiljer oss ifrån. Viet lever vidare och icke-viet avlider (Barreneche 2020: 25). Konstruktionen av riskgrupper är ett sådant exempel.

Under H1N1-pandemin 2009 (svininfluensan) medförde osäkerheten och hotet från viruset en stress för individen. Oron för det egna livet ledde till stigmatisering av tidigare marginaliserade grupper, förklarar McCauley et.al (2013: 13). Rädslan och oförståelsen inför den okända andra gruppen bortom vår sociala sfär samspelar med rädslan för viruset. Via kognitiv associativ vana kopplas rädlorna ihop och viruset förläggs till den andre (ibid: 4-5). Covid-19-viruset har på liknande vis förlagts till de andra; utlänningar, förorten, och riskgrupper i form av äldre och kroniskt sjuka.

Barreneche (2020: 24) uppmärksammar konstruktionen av den andre under covid-19-pandemin. Han menar att viruset stärker redan existerande vi-och-dem-dikotomier där de andra görs till de som bär på viruset och dör. Självbevarelsen väcker således redan existerade stereotyper och maktrelationer till liv. En grov generalisering och exkludering är i kraft (ibid: 26), vilket kategoriserar en hel grupp som potentiellt döende, trots att variationen inom gruppen är stor. I processen tryggas viet genom betraktas som icke-tillhörande de dödliga.

3.2.3 Rationell kontroll av döende och död

Försök att kontrollera döden hör ihop med självbevarelsesdriften och består av att döende och död rationaliseras, medikaliseras, institutionaliseras, kvantifieras och byråkratiseras. Centralt i upprättandet av kontroll är att döden i sig slutar vara orsaken till bortgång (Aries 1981a: 585-586). Om sjukdom, olycka eller annan yttre omständighet görs till orsak, antas den kunna kontrolleras via noggrann riskbedömning, utvärdering och kalkylering. Dödens reduceras till ett kontrollerbart objekt. En fruktbar metod inom exempelvis demografi, hälsa, immunitetsarbete och saneringsarbete, vilka i slutändan minimerar risk och förekomsten av död i samhället (Walter 2012, 128). Det rationella är alltså betydande i kampen mot döden.

I det postmoderna där mening inte byggs i förhållande till en fast princip blir experten en central aktör som kan ge människan grundläggande teoretisk kunskap och teknik i en miljö av risk (Reed, 1996: 577). Experten ges makt att påverka vårt handlande (ibid: 580). Under covid-19-pandemin ges experten ett utökat förtroende av individen att begränsa dennes sociala liv för att kontrollera döendet. Jacobsen & Petersen (2020: 14) tydliggör hur kontrollbehovet mynnar ut i en ökad uppmärksamhet för mikrobiologers, biomedicinska forskares och epidemiologers expertis medan samhällsvetenskapliga experter likt sociologer och filosofer lämnas utanför. Döden angrips främst naturvetenskapligt.

3.2.4 Det aktiva livet och det biologiska livet

Döden löper från det individuella till det allmänna (Jacobsen & Brødslev Olsson 2014, 49). Med hjälp av begreppen aktivt liv och biologiskt liv vill jag belysa en konflikt i detta vågspel då min egna död alltid är mer betydelsefull för mig än den andres död.

I Gomez-Temesios (2018: 739) studie av hanteringen av ebolaepidemin ställs biologiskt liv i relation till Arendts (1958) begrepp aktivt liv. Enligt Arendt handlar det aktiva livet om aktivitet i form av aktion, handling och skapande av mening – en för människan unik process uppbyggd av samhällelig gemenskap och politik (ibid: 4, 7-9, 22).

Bekämpningen av ebolaviruset drivs av en strategi som ska rädda liv till varje pris, men brister humanitärt i hur och vilken typ av liv som räddas (Gomez-Temesio 2018: 739). Bekämpningen isolerar patienten, där denne tas avstånd ifrån och behandlas som ett tekniskt-medicinskt objekt bärande på en dödlig sjukdom, inte en medmänniska som avlider (ibid: 739-740). Gomez-Temesio (2018:739-741) beskriver hur bekämpningen av ett dödligt virus separerar vilken typ av liv som läggs vikt vid att säkra. Biologiskt liv görs viktigare än aktivt liv.

Den medikaliserade döden (pådriven av epidemier och pandemier) ser döende och död i medicinsk-tekniska termer där medicinska experter i dag kan tänja på gränserna för döden med hjälp av livsuppehållande teknik (Machado des Johansson 2012: 174-176). En människa kan vara vid liv i biologiska termer, trots att det döende subjektet inte längre är en aktiv och meningsskapande individ.

Det rationaliserade och medicinska samhället förstärker synen på döden som biologisk. Förr lämnade människor det aktiva och biologiska mer enhetligt eftersom en olycka eller ett virus inte kunde övervinnas på samma vis (jmf digerdöden i Ariès 1981a: 56, 124). Dagens pandemi är en kamp där den biologiska döden bekämpas, även om det går ut över individens aktiva liv.

3.2.5 Ensamhet i döende och död

Döende och död hör vanligtvis ihop med ålderdom, och åldrandet hör i avancerade samhällen ihop med isolation (Elias 1985: 2). I viss mening förtvinar således det aktiva livet stegvis.

Elias beskriver hur dödsrepressionen drabbar sociala relationer. Åldrande och bortgång påminner oss om vår egna förgänglighet, vilket riskerar att rasera vår mur av självbevarelse (ibid: 9-10). Som ett sätt att skydda oss mot detta placeras äldre människor på institutioner där professionell personal kan hantera deras åldrande och sköta detaljerna kring bortgången. Elias beskriver hur gamla allt oftare lämnas ensamma i döendet (ibid:72-74).

På sjukhus och inom äldreomsorg skyddas de äldre och döende förvisso från onödigt smärta och lidande. Men detta skydd bygger på institutionalisering, lönearbete och systematik, alltså inte primärt på vänskaplighet och familjär närhet. Omvärlden fortgår med sina liv i tron om att de äldre skonas, men avskärmningen är också en utestängning, förklarar Elias (ibid: 64-66). Covid-19-pandemin förstärker ensamheten i döden både genom ökad isolering av äldre och förlust av ett sista avsked.

4. Metodologi

I följande avsnitt delges studiens metodologiska utgångspunkt och tillvägagångssätt. Diskursteorin har genom att vara både en teoretisk utgångspunkt och en samhällsvetenskaplig metod dubbel betydelse för studien. Diskursteorin är vald som diskursanalytisk metod då studiens syfte är att påvisa diskursers karaktär på en makronivå snarare än att analysera och utvärdera den sociala praktik som formar dem (kritisk diskursteori), eller individen och grupperns roll i diskurserna (diskurspsykologi) (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 71, 105). Inledningsvis beskrivs diskursteorin med utgångspunkt i Laclau & Mouffe (2014). Därefter diskuteras studiens urval och avgränsningar. Validitet, reliabilitet och reflexivitet tas upp och avslutningsvis diskuteras studiens etiska aspekter.

Studiens övergripande mål är att bidra till kunskap om mening och förståelse kring hur döende och död diskursivt konstrueras i det postmoderna svenska samhället. För att kunna göra det används covid-19-pandemin och mediareporteringen kring döende och död i relation till pandemin som studiens 'case'. Casing är en samhällsvetenskaplig undersökningsmetod där teori anläggs på en verklighet med oändliga analysmöjligheter för att skapa ett 'case' att uttala sig om (Ragin 2000: 218-221). Det större temat döden i det postmoderna Sverige har nedmonterats och inramats i ett fall som går att empiriskt analysera och teoretiskt greppa (jmf Ragin 2000: 224; Wieviorka 2000: 166).

4.1 Diskursteori som teori och metod

Laclau och Mouffes (2014: xi) diskursteori innebär en poststrukturalistisk syn på samhället och verkligheten. Den poststrukturella diskursteorin distanserar sig från det materiella i marxismen (ibid: 5), och det fixerade i strukturalismen (ibid: 48). Istället förklarar Laclau & Mouffe att det sociala som människan uppfattar och lever i består av en pågående meningsbyggande praktik där element artikuleras relationellt vilket upprättar en struktur av mening (ibid: 82, 91). Diskurser är förvisso fixerade meningspaket bärandes på en betydelse av verkligheten, men de är aldrig slutgiltiga strukturer utan ständigt föränderliga. Således innebär diskurser och tecken inom dem olika saker i olika sammanhang. Diskursteorin är därigenom inte ute efter att fastställa en slutgiltig förståelse av samhällets struktur, utan analyserar den pågående konstitutionen av olika diskurser (ibid: 82). I anknytning till det är således denna studiens syfte inte att slutgiltigt determinera vad döden är för människan, utan att påvisa hur den kom till uttryck och förstoddes under covid-19-pandemin.

Diskurser konstituerar alltså objekt och relationer (exempelvis död) i världen genom att fixera verkligheten på ett sätt och inte ett annat (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 138). I

utförandet av en diskursanalys är både språk och den diskursteoretiska begreppsapparaten viktig, nedan definieras dessa.

4.1.1 Diskursanalys, språk och media

I den pågående meningsbyggande diskursiva praktiken verkar språket konstituerande (Laclau & Mouffe 2014: 94). Språket ger världen dess betydelse (språket fixerar mening) via sociala konventioner, förbindelser, eller isärhållande av olika tecken och betydelsesystem (Winther Jørgensen & Phillips, 2000: 16-18). Språkets betydelse för diskursteorin medför att media, i synnerhet dagstidningar, är ett relevant studieobjekt vid analys av den diskursiva processen (Van Dijk 1988: 2). Texter i media är en form av kommunikativa akter som representerar diskurser via sin språkliga form, sitt syfte, sitt ordval och mening (ibid: 8). En diskurs är inte bara det som skrivs rent konkret i artikeln, utan också hur det skrivs, det som utelämnas, varför det skrivs och vem som representerar det skrivna.

4.1.2 Diskursteoretiska begrepp och definitioner

Diskursteorin kretsar kring en rad begrepp, några är centrala för att förstå metodologin, andra för att utföra den. Nedan definieras delar av den diskursteoretiska begreppsapparaten. Fler diskursteoretiska begrepp finns således – nedanstående begrepp är de mest grundläggande och de som använts i utförandet av denna studien.

Element, moment, artikulation och nodalpunkter: Ett element är ett icke-fixerat moment, ett ospecificerat mångtydigt tecken (Laclau & Mouffe 2014: 79). Rörande tecknet 'död', så är det ett element som kan ges flera betydelser. Moment är fasta och bestämda tecken som givits betydelse inom en diskurs. Av den anledningen talar jag huvudsakligen om moment (eller nodalpunkter) och inte element i analysen då tecken i diskurser alltid är moment. Momenten är fixerade i förhållande till varandra i en diskurs på ett sätt som etablerar mening (ibid: 32-33). Denna relationella fixering av moment kallas för artikulation. Nodalpunkter är centrala moment inom en diskurs. Vilket innebär att de är betydande moment som fixerar och ger andra moment mening (Laclau & Mouffe 2014: 99).

Ekvivalenskedjor och antagonister: Ekvivalenskedjor är den relationella artikulationen av moment varpå diskursivt innehåll skapas (Winther Jørgensen & Phillips, 2000: 50). Tecknet 'död' får endast mening tillsammans med andra tecken (t.ex 'tillvaro'). Antagonister är diskurser som är i konflikt med varandra och försöker etablera olika förståelser av ett element (dvs en kamp om mening). Antagonismen upphör aldrig eftersom inget tecken fixeras slutgiltigt till en 'sanning' (Laclau & Mouffe 2014: 74).

Subjekspositioner: Subjekspositioner har med människan i diskurserna att göra. I diskurser konstrueras positioner som subjekt verkar i, subjekspositioner att inta (Laclau & Mouffe 2014: 101). Till dessa positioner finns förväntade beteenden och normer knutna (Winther Jørgensen & Phillips, 2000: 48). I analysen används begreppet för att belysa hur diskurserna skapar implikationer för människors liv då subjektet blir till via en position determinerad inom en diskurs. Eftersom subjektet är knutet till mer än en diskurs kan subjektet vara fragmenterat över flera positioner.

4.1.3 Utförandet av diskursanalysen

Då Laclau och Mouffe (2014: 133-179) inte redogör för hur diskursanalys används som metod har tillvägagångssättet beskrivet i Winther Jørgensen & Phillips (2000: 57-59) tjänat som utgångspunkt för utförandet. Materialet reducerades först i flera steg (se del 4.2). Redan under första och andra genomgången av materialet inleddes diskursanalysen i och med att vissa generella drag i materialet började framträda. Framförallt genomfördes analysen i samband med den tredje genomgången av materialet, i denna fas var de diskursteoretiska begreppen avgörande. Materialet bestående av tidningsartiklar lästes grundligt med en diskursanalytisk blick, för varje artikel nedtecknades moment/nodalpunkter och element. Med hjälp av dessa diskursiva hållpunkter sammanställdes de ekvivalenskedjor som framträdde i varje artikel. Övergripande grupperingar av artiklarna nedtecknades, i förhållande till hela materialet framträdde därur diskurserna. Både genom den tidiga förutsättningslösa läsningen och den grundligare diskursanalysen där de olika diskursbegreppen extraherades framträder diskurserna. Diskurserna är därigenom en presentation av hela materialet och inte något som finns i varje tidningsartikel. Varje tidningsartikel företräder dock minst en diskurs. Då diskurserna fastställts analyserades subjekspositioner och antagonister.

4.2 Urval och avgränsningar

Mediarapporteringen under covid-19-pandemin har varit enorm. Denna studie har därför avgränsats till dagstidningarna Dagens Nyheter (DN) och Svenska Dagbladet (SvD) under perioden 16 mars till 12 april. Valet grundas i att DN är en av de tre största tidningarna i Sverige sett till nettoräckvidd, emedan SvD är den största tidningen med lokal anknytning till Stockholm (TU Medier i Sverige, 2017). I Region Stockholm har flest personer avlidit av covid-19 (räknat från 7 december) (FHM 2020a) och vecka 15 (6-12 april) var Stockholm en av de regioner med störst smittspridning (FHM 2020b). Statistiken talar för att SvD:s rapportering är av särskilt intresse. DN är en obunden liberal tidning, SvD en obunden moderat tidning. På grund av att döden, i kontrast till pandemistrategin, inte kan sägas vara en partipolitisk fråga bör detta inte påverka tidningarnas representativitet. Vidare var den socialdemokratiskt ledda regeringens pandemistrategi något som

samtliga partier slöt upp bakom vid pandemins utbrott. Valet av dagstidningar motiveras även av att dagstidningar presenterar flera förståelser av ett fenomen jämfört med exempelvis myndigheter som ska uppvisa saklighet och enhetlighet i större utsträckning.

Studiens tidsmässiga avgränsning motiveras av att utbrottet av pandemin är extra intressant med avseende på studiens syfte rörande döden. Krisen var ny, osäkerheten var större, och virusets dödlighet var ännu oviss. Talet om döden blir därigenom framträdande i högre grad än i senare faser av rapporteringen kring pandemin. De fyra veckorna från 16 mars till 12 april är en relevant inramning av utbrottet, 7 mars inleder Folkhälsomyndigheten sin rapportering av dödsfall, då rapporteras åtta avlidna. 8 april rapporteras en toppnotering med 122 avlidna (FHM 2020a).

41 artiklar tjänar som grund för diskursanalysen. Bilder i artiklarna ingår inte i analysen på grund av att jag valt att betona diskursteorins språkliga del samt att bilder i större utsträckning står öppna för tolkning. Artiklarna erhöles på DN respektive SvD:s hemsida med sökordet 'corona+död' och perioden 16 mars till 12 april som avgränsning (totalt 112 artiklar). Samtliga artiklar granskades överskådligt. Artiklarna som valdes ut berörde döende och död eller andra existentiella teman. Därefter används sökordet 'corona' med samma avgränsning (totalt 688 artiklar), detta för att komplettera med relevanta artiklar som riskerat att ha uteblivit vid första sökningen. 56 artiklar valdes för närmare läsning. Dessa 56 artiklar lästes noggrant varpå en andra gallring utfördes. Artiklar rörande covid-19 och död i utomsvensk kontext valdes bort. 41 artiklar kvarstod slutligen för analys.

4.3 Validitet, reliabilitet och reflexivitet

Validitet har att göra med studiens relevans och giltighet, det finns en intern validitet (koherens i projektet) och en extern (verklighetsanknytning, generaliserbarhet) (Harboe 2013: 135). Studiens interna validitet har stärkts genom ett transparent och metodiskt arbetssätt (ibid: 136-138). Exempelvis utfördes diskursanalysen tidigt för att inte snedvrída och tvinga min förförståelse på materialet, analysen av materialet genomfördes flera gånger för att undvika förhastade slutsatser, och presentationen av analysen förankras i materialet med hjälp av citat och tydliggöranden.

Rörande den externa validiteten och reliabiliteten (tillförlitlighet i studien) medför diskursteorin en komplikation eftersom diskursteorin ser verkligheten som en pågående, producerad konstruktion (se Laclau & Mouffe 2014: 82). Således finns ingen objektiv giltighet att förhålla sig till. Som noterat ovan är dock inte diskursteorins syfte att etablera en slutgiltig förståelse av samhällets struktur eller sanning, då någon sådan inte finns inom diskursteorin (ibid: 82).

Dock kan de analyserade och i materialet funna diskurserna vara mer eller mindre relevanta och tillförlitliga. Förutom ett stringent och legitimt användande av teori samt metod kräver den diskursanalytiska metoden därav ett främmandegörande inför materialet i syfte att inte förhålla sig och inte påverka med sin egna förförståelse (Winther Jørgensen & Phillips 2000: 28). Att förhålla sig reflexivt och utvärdera sin egen roll till arbetet är grundläggande. Jag har kontinuerligt försökt distansera mig från utförandet, sakta ned och stegvis föra analysen vidare. Min egna förförståelse kring döden kan potentiellt ha påverkat min analys och min tolkning av diskurserna. Min analys ger dock ingen 'sanning' med stort S, utan ett diskursteoretiskt synliggörande och en diskursteoretisk förståelse av medias tal om döende och död. I det syftet har jag försökt minska betydelsen av mina förförståelser av döden, olika samhällsfenomen och händelser under pandemin, samt min åsikt om olika skribenter.

4.4 Etiska aspekter

Studien studerar döende och död, vilket kan betraktas som en känslig fråga. Materialet består av tidningsartiklar från väletablerade svenska tidningar, därav är många etiska aspekter utanför min makt. Det finns dock goda grunder att anta att etiska aspekter av rapporteringen av döden har övervägts då artiklar skrevs, personer intervjuades och information delgavs.

Studien delger namn på skribenter, dock inte i syftet att analysera deras åsikter eller syn på döden. Studien uttalar sig om diskurser på en samhällelig nivå. Riskerna med att "lägga ord i munnen" och förvanska en persons åsikter är således förhoppningsvis små.

5. Analys

Analysens syfte är att presentera och tydliggöra vilka diskurser som artikuleras i materialet, hur de tar sig uttryck, hur de samverkar och är i antagonism, samt vilka subjekspositioner de genererar. Därigenom kan en bild av diskurserna om döende och död tecknas.

Sju diskurser om döende och död avhandlas nedan. Diskurserna artikuleras i något olika sammanhang, styrka och form. Inledningsvis presenteras medikaliseringssdiskursen av döden då den är mest framträdande i materialet, därefter följer övriga diskurser. Avslutningsvis kommenteras diskursernas förhållande till varandra.

5.1 Medikaliseringssdiskurs – död som sjukdom

En följd av covid-19-virusets hot som global pandemi är att medikaliseringssdiskursen om döden förstärks. Medikaliseringen ökar då hotet är ett virus och inte en främmande militärmakt eller en naturkatastrof. I majoriteten av artiklarna förstås därför döden i medicinska termer och artikuleras i ekvivalenskedjor av medicinska moment; *död – sjukdom – smitta – virus – epidemi – immunitet*. Exempelvis nämner 37 av 41 artiklarna sjuk, sjukdom eller smitta. 19 av 41 avhandlar vård, intensivvård, sjukvård eller äldreomsorg. En covidifiering av döden sker där mening om död kretsar kring covid-19 som nodalpunkt. Som följd blir *läkaren, den sjuke, den smittade, och riskgruppen* subjekspositioner i diskursen. Nedan följer ett typexempel av hur döden förstås inom den medicinska diskursen:

Alla kurvor pekar nu åt fel håll: fler personer smittas av corona, fler personer insjuknar i covid-19 och allt fler dör. Allt skarpare uppmanas vi att alla ta vårt ansvar för att minska smittspridningen och därmed skydda de äldre i samhället – de som utgör den största riskgruppen att drabbas av svåra, ibland dödliga symtom vid covid-19 (Wallenius 2020, 6 april, SvD).

Inledningsvis i citatet framträder ekvivalenskedjan *corona – död – covid-19 – sjukdom – smitta*. Förutom att begreppsliggöra döden medicinskt-tekniskt (jmf Machado des Johansson, 2012 170-171) slutar människor dö av döden, de dör av sjukdomen. Döden upphör att vara sin egen orsak (jmf Bauman 1992a: 152-155; 1992b: 4-5).

Lifvendahl (2020, 4 april, SvD) uppmärksammar hur en annars mycket spektakulär och dramatisk död drunknar i mediabruset kring covid-19-pandemin: ”Coronakrisen gör att andra nyheter, som förtjänar full uppmärksamhet, närapå försvinner. Och i onsdags dog en pojke efter att ha blivit knivhuggen”. Döden förstådd genom covid-19 ges företräde. Den dramatiska, katastrofinriktade, kommersialiserade spektakulära döden i media är ett faktum (Jacobsen 2016: 10-14; Walter, Littlewood & Pickering 1995: 593-594). Som spektakulär trumfar pandemin andra

händelser. Likaså blir döden förstådd genom medicin och virus central och genomtränger de andra diskurserna på grund av pandemin.

5.2 Rationaliseringsdiskurs – kalkylerad kontroll av döden och biologisering

Rationaliseringsdiskursen uttrycker två förståelser av döden. Dels en kvantifierande förståelse med prognostiska och matematiska moment, samt en långtgående biologisk syn på döden och livet med medicinska och biologiska moment. Arendts aktiva liv, hamnar i skymundan. Här framträder medikaliseringens inverkan då biologi och medicin är komna ur förståelsen av döden som en biprodukt av sjukdom (jmf Bauman 1992a: 152-155; 1992b: 4-5).

Den matematiska kontrollen av döden framträder flerfaldigt. Främst i den statistiska mediareporteringen av antalet smittade och döda (se t.ex Carlström 2020, 20 mars, SvD). En ekvivalenskedja av kalkylerande och matematiska moment artikuleras kring döden. Talet om kurvor som går åt fel håll eller behöver plattas ut är ett sådant exempel (se Björkman 2020, 31 mars, DN; Wallenius 2020, 6 april, SvD). Men också uttalanden från matematiska experter: ”Det är mörkt nu med över 6 000 coronasmittade och över 300 döda. Men det finns ljus i tunneln, om man ska tro prognoserna över epidemins utveckling.” (Sundén 2020, 3 april, SvD). Ett slut på döendet ges, kalkylerat och tydligt. I rationaliseringsdiskursen är följaktligen *matematiker, myndigheten, statistiker, läkare, de smittade* och *medicinskt kunniga* subjekspositioner.

Ekvivalenskedjorna som artikulerar döden består av matematiska moment och sällan kvalitativa, hur många som dör är centralt men inte hur människor påverkas av dödens närvaro. Myndigheterna belyser *död – smittspårning – kurvor – prognoser*, inte sorg och bortgång (se Bendjelloul 2020, 5 april, DN). Statistiken innebär också en distansering från döden då kontrollen är ett försök till reducering av dödens okontrollerbarhet. Reduktionen av döden till siffror och statistik ses i andra texter som inhuman och omänskliggörande:

20, 40, 60, 80 döda per dygn. Vid Folkhälsomyndighetens dagliga pressträff klockan 14 presenteras staplar och diagram över smittade och döda. Träffen har blivit närmast en ritual där det samlade medieuppbådet nogsamt rapporterar senaste nytt från pandemin. Statistik kan vara bra. Det hjälper oss att få struktur på det ofattbara. Men också ett hinder för att kunna sörja och trösta. De döda har alla ett namn. Bakom siffrorna finns Anders, Erik, Pernilla, Mohammed [...] (Almgren 2020, 9 april, SvD).

Bauman (1989: 150-151) belyser hur kategorisering och kalkylering riskerar att göra mänskliga kvaliteter till kontrollerbara objekt vilket driver en avhumanisering varigenom människan förvandlas från subjekt till objekt.

Att förstå döden inom en rationaliserad diskurs motiveras dock av tekniska, medicinska och biologiska framsteg, exempelvis har demografi, hälsoprojekt, saneringsarbeten radikalt förändrat förekomsten av död i samhället (Walter 2012, 128). Detta driver en biologins triumf över det aktiva livet eftersom åtgärder inom den biologiska sfären snarare än sociala företeelser är vad som tryggar människor från död. När döden artikuleras i rationaliseringsdiskursen blir därför 'ett hjärta som bultar' en nodalpunkt, men inte ett 'meningsfullt och innehållsrikt liv'. De gamla isoleras när det biologiska livet placeras i högsätet. Följande citat tydliggör: "För de äldre på boendena innebär det rent konkret att det som inte är livsnödvändigt, som exempelvis en promenad i solen, en dusch, ledsagning vid sjukhusbesök, får vänta." (Dragic & Svensson 2020, 3 april, DN). Följaktligen begränsas centrala delar i aktiva liv, som att skapa mening och verka, i rationaliseringsdiskursens kölvatten (jmf Arendt 1958: 7-9). På den vägen proklamerar DN:s chefsredaktör att varje liv måste säkras med alla medel:

Tar vi idén om alla människors lika värde på allvar kan vi inte medvetet välja att offra människoliv i stor skala. Vi kan inte låta de mest utsatta gå under utan att göra allt för att minska lidandet och risken för massdöd (Wolodarski 2020, 22 mars, DN)

Lidandet är att dö, inte att isoleras eller bli ensam. Därför bör också metoderna för att säkra (det biologiska) livet vara rejäla, någon ska peka med hela handen: "Det tycks som om någon måste peka med hela handen och skrika stopp, fortsatt inte så här. Det handlar om att rädda människoliv." (Wolodarski 2020, 29 mars, DN).

5.3 Trygghetsdiskurs – expertis och idolisering

Trygghetsdiskursen som finns i materialet innebär en avskärmning och ett distansering från döden. Här används auktoriteter för att stilla oron för döden och pandemin. I ett osäkert och skiftande postmodernt samhälle, som dessutom står inför ett yttre hot, blir experten (inte religionen eller ideologin) avgörande för människans uppfattning av kontroll (Reed 1996: 580). Den av självbevaringsdriften komna oviljan att dö och bekanta sig med de döende (Bauman 1992b: 7-13) kan tryggas. *Experten* utgör en subjektposition med auktoritet som förklarar att vi inte behöver oro oss. I trygghetsdiskursen framträder således *hot – oro – rädsla – kontroll – trygghet* som moment och ekvivalenskedja i artikulationen om döden.

Expertsamhället är också ett uttryck för en skiftning från modernt till postmodernt på så vis att ledaren som var det enhetligt fasta och trygga i det moderna byts ut till flera auktoriteter att skifta emellan i det postmoderna. Det finns en uppsjö av experter, alla med möjlighet att stilla vår oro (jmf Reed 1996: 579). Om den ena inte kan ge oss trygghet kan vi byta till den andra.

I Sverige har experterna på Folkhälsomyndigheten, i synnerhet statsepidemiologen Tegnell, blivit trygghetssymboler. Trygghet skapas då han förklarar hur den svenska folkhälsan minimerar virusets dödlighet (se Ennart 2020, 21 mars, SvD). Information från Tegnell används för att påvisa pandemin och döendets längd: ”Däremot tror Tegnell [...] att det är möjligt att epidemins topp skulle kunna infalla kring slutet av april, början av maj” (Sundén 2020, 3 april, SvD).

Förutom att bli subjekspositioner i trygghetsdiskursen om döden, idoliseras också de *medicinska frontfigurerna*. Tegnell blir en *landsfader* i krisen, dock inte ensam. I en lång intervju med Folkhälsomyndighetens generaldirektör Carlsson beskrivs hur en anonym tjänsteman blivit ”Sveriges mäktigaste” (Bendjelloul, 2020, 5 april, DN). Artikeln behandlar stundtals död och pandemin, men främst idoliseras generaldirektörens egna liv, karriär och person för att skapa en trygghetsgivande auktoritet.

Alla auktoriteter som ges utrymme i media är dock inte av naturvetenskaplig karaktär. Jacobsen & Petersens (2020: 14) slutsats om att enbart naturvetenskapliga experter ges utrymme är alltså något förhastad. Naturvetenskapen är i majoritet, men även den svenska ärkebiskopen framstår som *andlig ledare*, vilket således utgör en subjeksposition i trygghetsdiskursen. Hennes vilja att omvandla rädsla till mening i form av kärlek gör det tydligt:

Coronatid är så klart orostid. Oro för dem vi älskar och för vårt samhälle. För utvecklingen i världen, för ekonomin och jobben och för hur de svagaste drabbas. Det bästa som kan hända oss är att vi lyckas omvandla oron och rädslan till kärlek och omtanke (Jackelén 2020, 20 mars, DN).

I den här versionen av trygghetsdiskursen framträder ekvivalenskedjan; *corona – oro – gemenskap – kärlek – omtanke – mening*.

Experterna och *idolerna* är subjekspositioner att hänga fast tryggheten på, en trygghet som möjliggör en vinst över oro för mortaliteten. Osäkerheten och oron människan känner inför döden stillas då döden förstås i nodalpunkter av trygghet (framförallt Tegnell och Carlson) och mening (framförallt Jackelén).

5.4 Existentiell diskurs – död, liv och ensamhet

Den existentiella diskursens artikulation av döden karaktäriseras av moment i form av frågor och tal om livet, funderingar kring mening, samt reflektioner kring ensamheten inför döden. Dödens ökade närvaro kan påkalla, som flertalet av diskurserna ovan representerar, en repression av döden. I den existentiella diskursen sker motsatsen. Döden är här förstådd i ekvivalenskedjan: *död – liv – existens – mening – tillvaro – förändring*. Tidningsartiklarna där denna diskurs finns representerad bär på en komplexitet kring livet och döden, och i kontrast till rationaliseringsdiskursen ges inga

fasta svar. Följaktligen är en subjeksposition i den existentiella diskursen *den meningssökande människan*. I citatet nedan funderar skribenten över de beslut epidemiologerna tvingas fatta, och hur svårt det är:

Ekvationerna är det enkla. Att veta vad som är rätt att göra är det svåra. Jag tänker att de också månar om vardagen och om alla de liv som vi vill leva. Ingenting kan tas för givet. Vi har ett val. Vi träffar det dag för dag (Sörlin 2020, 4 april, DN).

Tillvaron ställs på sin spets. Krisen är en förändring som väcker frågor:

Många andra som är vana vid späckade scheman på jobbet och i familjen har plötsligt tomrum i planeringen. Möten och resor ställs in, kultur- och sportevenemang blir inte av. Mer tid hemma för många. Tystare, eller kanske bråkigare. Långsammare, eller kanske rentav tråkigt. Stress på annat sätt. Tid att fråga och fundera: Hur vill vi egentligen leva med varandra? (Jackelén 2020, 20 mars, DN).

I båda citaten ovan framträder det aktiva livet som nodalpunkt i den existentiella diskursen om döden (jmf del 5.2). Det handlar om livets mening och existensens innebörd. Esk representerar också diskursen då han skriver om begränsningen av ungdomar i syfte att minska smittspridningen:

Ungdomar som vanligtvis känner att de inte klarar skolans uppgifter men lyfts av idrotten, de som kunnat slappna av inom träningarnas tydliga ramar och rutiner och upplevt skönt stöd i vuxenvärldens ledarskap – hur ska de hitta mening i tillvaron? (Esk 2020, 22 mars, DN).

Covid-19-krisen hotar meningen i livet: ”Coronaviruset kanske inte dödar unga, men det kan släcka nödvändiga ljus i deras liv” (Esk 2020, 22 mars, DN). I den existentiella diskursen förstås livet i linje med Arendts aktiva liv.

Två former av ensamhet artikuleras inom den existentiella diskursen. Ökad ensamhet på grund av isolerings- och distanseringsstrategin samt ökad ensamhet i dödsögonblicket. Den förstnämnda hör ihop med livets mening där ensamheten är lika oönskad som döden själv:

Den ensamhet som visar sig nu är av en annan sort. Den låter sig inte enkelt fogas in i historien om det moderna livet. Den kommer som en främling, fast den inte borde vara det; en existentiell sorts ensamhet som mumlar om alltings ändlighet, ett mörker som rullar in från horisonten [...] (Lindroth 2020, 23 mars, SvD).

Ensamhet sammanhänger i materialet med åldrande och död. Institutionaliseringsprocessen har pådrivit en ökad isolation av äldre (jmf Elias 1985: 2, 9-10). Under covid-19-pandemin når ensamheten nya höjder då äldre människors liv ska räddas. Distanseringsstrategin innebär att den svenska befolkningen i allmänhet och de äldre i synnerhet måste isoleras och hållas borta från viruset. I en artikel i SvD återberättas en äldre persons bekymmer: ”Många av oss som är lite äldre är väldigt

ensamma. Vi sitter ensamma alla dagar året runt, och nu ska vi sitta hemma ensamma utan att få gå ut?” (Falkirk & Eriksson, 17 mars, SvD). Liknande livsöden berättas om i DN: ”Hon berättade att hon var osäker på om hon skulle kunna självisolera fullständigt: – Jag kanske finner att livet inte är värt att leva om jag inte får träffa mina nära och kära” (Jones, 21 mars, DN).

Döden i den existentiella diskursen artikuleras kring nodalpunkten mening. Mening hör ofta ihop med sociala relationer och band till andra människor (Jacobsen & Brødslev Olsen 2014: 40-41). Att tvingas minimera dem på obestämd tid är smärtsamt och existentiellt påfrestande. *Den isolerade ensamma* utgör därav en subjeksposition i den existentiella diskursen.

Avbrottet som döden normalt innebär för sociala relationer tillfogas under pandemin en tilltagande ensamhet i dödsögonblicket (jmf Elias 1985: 17-19). Båda dessa faktorer resulterar i lidande för individer i äldres närhet, lidande som med covid-19 som ’ursäkt’ berättigas. En rapport från Sveriges Kommuner och Regioner (SKR 2020: 63) visar att andelen som dör ensamma utan mänsklig närvaro på särskilda boenden är 33% för covid-19-sjuka i kontrast till 16% vid annan diagnos. På sjukhus är siffran 43% för covid-19 respektive 25% för annan diagnos. Ensamheten är nu vardag:

Ännu en person har dött i covid-19 och hinner inte begravas före påsken. – Han kommer att få vara ensam i flera dagar. I vanliga fall åker folk ut och vakar, sitter hos den avlidne och bara finns till. Nu går inte det, säger hon (Efendić 2020, 12 april, SvD).

Inte bara dödsögonblicket blir ensammare, även möjligheter till avsked drabbas. Exempelvis behöver inte anhöriga se den döde: ”Därför placeras kropparna i så kallade bisättningssäckar som används vid smittorisk. Att öppna säckarna är strikt förbjudet” (Canolias 2020, 24 mars, DN). Allt färre besöker begravningar, ibland hålls de på distans, avskärmade via videolänk (ibid). Avskedet sådant det normalt sett ut har förändrats, den döende har blivit allt mer ensam och avlägsen. En förändring som påverkar sociala band och uppluckrar dem sakta snarare än att klippa dem abrupt.

Ensamheten ökar således av flera skäl, dels för att skydda de äldre men också för att skydda vår existens från dödens närvaro. Slutligen framträder i materialet ytterligare följande subjekspositioner; *den ensamma döende*, *den oberörbara kroppen*, och *den sörjande på avstånd*.

5.5 Andrefieringsdiskurs – varken jaget eller viet dör

Andrefieringsdiskursen innebär ett generellt och ett specifikt avståndstagande från döden (jmf McCauley et. al 2013; Barreneche: 2020). Det generella innebär att döden främmandegörs bortom det normala, den blir då något icke-existerande i personers medvetandesfär. Den specifika

andrefieringen förlägger döden på den andre. Därigenom görs döden till något som inte gäller *viets* subjektsposition, utan något som endast drabbar *riskgrupperna, de utsatta* eller *andra länder*.

Trots att död är något normalt och omkring 90 000 svenskar dör varje år (SCB 2020), så gör den generella andrefieringen döden till en anomali, vilket kan relateras till att vi förnuftsmässigt inte kan begripa vår egna död (Jacobsen 2016: 17; Walter 1991, 305). I citatet nedan illustreras hur döden beskrivs som ett specialfall som kommit med covid-19-viruset, som om döden precis drabbat mänskligheten:

I julas var allt som vanligt. En mormor skyndade till sin bokcirkel, en morfar planerade herrmiddagen och en medelålders man bråkade med sin vuxne son på telefon. Nu är de borta. Epidemin har fortsatt grepp om huvudstaden och läget blir allt mer surrealistiskt. Det vi fasade för för bara drygt en månad sedan – att någon faktiskt skulle dö i Sverige av covid-19 – har blivit vardag (Almgren 2020, 9 april, SvD).

Självbevarelsen som främmandegjort döden raderas då döden blir ett moment som artikuleras i det 'normala' livet:

I dagarna fick vi på SvD reda på att vår kollega, vän och mästefotograf Tomas Oneborg har dött i sviterna av covid-19. Det är fortfarande ofattbart. Plötsligt kom allt nära. Coronaviruset blev verklighet. Trots att vi som journalister ägnar dagarna åt att rapportera om händelseutvecklingen hade döden för mig hållit sig på avstånd. Nu finns den där (Reuterskiöld 2020, 3 april, SvD).

I citatet ovan framträder hur döden tar ett språng från att ha varit främmande till att artikuleras som betydande för det egna jaget. Det är först i detta överträdande som insikten om mortaliteten infinner sig hos individen.

Den specifika andrefieringen handlar om att specifika grupper pekas ut som smittade, döende och dödliga med hjälp av distansering och generalisering (jmf Barreneche 2020: 25-26). I Magnusson (2020 25 mars, DN) beskrivs hur katastrofen drabbar personer med otrygga anställningar, de som måste resa kollektivt, glesbygdsbefolkningen, och grupper med bristande svenskkunskaper. Förutom att människor klumpas ihop och kategoriseras som offer, framgår det också att skribenten själv inte anser sig tillhöra denna subjektsposition. Efter att radat upp dem en efter en distanserar Magnusson sig själv från de utsatta grupperna: ”Gemensamt måste vi hjälpas åt att skydda oss själva och varandra från viruset. Inklusivt de som på olika sätt är utsatta – särskilt de” (ibid). Här framträder två subjektspositioner, en position som är *utsatt*, exkluderad, otrygg och klen – dit kopplas också sjukdomen och döden. Den andra subjektspositionen är *viet* som saknar alla negativa aspekter, därmed även döden. Exempelen är många och i följande citat är det tydligt att skribenten inte anser att döden drabbar hen utan de andra *försvagade* individerna:

Om jag förstått rätt är risken att bli smittad stor, risken att bli allvarligt sjuk synnerligen liten, risken för intensivvård mikroskopisk och risken att dö försumbar – för den som är normalt robust. För den fysiskt försvagade ser det annorlunda ut. Det är om dem allt detta handlar (Andersson 2020 28 mars, DN).

Människorna i gruppen 'de andra', de som kategoriseras som riskgrupper, sägs också bära på en oförmåga att se döden som något som drabbar dem. Utifrån en Sifo-undersökning skrivs i SvD att endast 25 procent av svenskar i 60-79 års ålder tror att de riskerar att smittas (se Falkrik & Eriksson 2020, 17 mars, SvD). Även distansering från riskgruppen man sägs tillhöra förekommer: "Jag vet inte. Jag är visserligen utpekad som tillhörande en riskgrupp – jag är 76. Men jag har vänner och släkt som är äldre och framför allt har en sämre hälsa än jag." (Hedvall 2020 17 mars, DN). I citatet framträder en persons svårighet i att acceptera den subjektsposition hen placeras i på grund av sin ålder. Subjektspositioner i diskurser är alltid en reduktion av variation och möjligheter (Winther Jørgensen & Phillips, 2000: 51-52).

Den specifika andrefieringen tar sig också uttryck i en svensk exceptionalism där icke-svenskhet framträder som nodalpunkt i förståelse av döden. I början av pandemin ansågs covid-19-viruset och dödsfallen vara något som inte berörde Sverige. Döden sköts bort ifrån svenskheten till den andre med hjälp av vi-och-dem-dikotomier (jmf McCauley et. al 2013: 2-3). Exceptionalism i andrefieringsdiskursen skapar en bild där andra länder har sämre hälsa, sämre vetenskap och sämre myndighetsutövning än Sverige. Med Sveriges utomordentlighet blir *svensken* en subjektsposition på avstånd från andra länder när döden ställs i ekvivalenskedja med vad som anses vara icke-svenska fenomen; *död - rökning - fetma – folksjukdomar*. Statsepidemiologen Tegnell pratar om hur svenskar, i kontrast till andra européer, röker mindre, lider av mindre fetma, och har färre underliggande folksjukdomar (se Ennart 2020, 21 mars, SvD). Svenskheten anses göra svenskarna bättre rustade. En bild som snart utmanas, mindre än två veckor senare finns smittan på vart tredje äldreboende i Stockholm (se Dragic & Svensson 2020, 3 april, DN). Andrefieringsdiskursen hittar då nya vägar för att förskjuta döden och skapa en bild av Sveriges fortsatta exceptionalism:

Statsepidemiolog Anders Tegnell sade i en intervju med Expressen att våra dödstal inte kommer att vara jämförbara med andra länders – för att våra helt enkelt är bättre.[...]. Därmed kommer förmodligen vår dödsstatistik vara högre och bättre än något annat land skulle jag vilja påstå, säger Tegnell (Neuding 2020, 12 april, SvD).

I citaten blir dödssiffror inget negativt. De svenska myndigheterna mäter så bra och precist att statistiken är ojämförbar med den från andra (sämre) länder. Att siffrorna visar att det dör många i Sverige görs därigenom till ett exceptionellt och positivt uttryck.

5.6 Solidaritetsdiskurs – tillsammans inför kris och död

Solidaritetsdiskursen begreppsliggör och förstår döden prospektivt och artikulerar döden via momenten kris, utmaning och gemenskap. Krisen och döden ses som tecken på människors samhörighet: ”Förmodligen har mänskligheten aldrig någonsin förut delat öde lika påtagligt som den gör i detta ögonblick. I den meningen är världen mer globaliserad än någonsin” (Sörlin 2020, 4 april, DN). I Berg representeras diskursen likartat. Den ensamma människan beskrivs som svag och dömd att gå under, endast genom att arbeta tillsammans har människan lyckats. Rubriksättningen är talande för den solidariska diskursen: ”Så kan vår sammanhållning bli en ofattbar kraft” (Berg 2020, 23 mars, DN). Även Jackelén (2020, 20 mars, DN) beskriver hur ”Ett virus ger oss en gemensam berättelse ingen kan undgå”.

Solidaritetsdiskursen utgör därför en kontrast till den individualistiska synen på döden (jmf Elias 1985: 17-19) eftersom samhörighet utgör en nodalpunkt om döden i diskursen.

Tillhörande denna diskurs figurerar en förståelse av covid-19 och döden som ett tecken på ett större kall. Rubriken i Sörlins (2020 4 april, DN) artikel: ”Vi försöker gemensamt finna en väg – där en väg aldrig funnits” representerar detta. I andra artiklar förstås samtiden som att människan redan svarat på detta kall, förstått döden i ekvivalenskedja typisk för solidaritetsdiskursen; *död – kris – utmaning – uppoffring – gemenskap – överlevnad*, och handlat:

Men det vi sett är hur människor gått med på, knotande javisst, att helt lägga om sina liv jorden över inför den fara som hotar oss alla. För att hjälpa inte bara sig själva utan också de andra. Vem hade trott att denna totala förändring av vår livsstil var möjlig? Tillsammans inför sjukdomen (Berg 2020, 23 mars, DN).

I solidaritetsdiskursen finns två framträdande subjekspositioner; *den ömsesidigt beroende människan* och *den uppoffrande människan*. Den förstnämnda positionen framträder i talet om solidaritet, ömsesidighet och det globala. Den sistnämnda positionen representeras av citatet ovan som synliggör den solidariska uppoffringen.

5.7 Katastrofdiskurs – att sätta döden i sammanhang

Katastrofdiskursen artikulerar döden kring nodalpunkten katastrof och har retrospektiva förståelseramar. I vissa rubriksättningar representeras den tydligt i tal om katastrof och massdöd: ”Inget modernt samhälle kan tolerera massdöd” (Wolodarski 2020, 22 mars, DN). ”En social katastrof om ungdomsidrotten stängs ned” (Esk 2020, 22 mars, DN). ”Alltför många har fortfarande inte begripit vidden av katastrofen” (Magnusson 2020, 25 mars, DN).

Rationaliseringsdiskursen som befäster att viruset och döden snart kommer vara över utmanas av katastrofdiskursen där krisen uppviglas: ”Forskargruppen där konstaterar [...] kritiskt

för världens länder att agera snabbt för att förhindra vidare smittspridning. På global nivå handlar det om att kunna rädda uppemot 40 miljoner liv” (Wolodarski 2020, 29 mars, DN). Tal om miljontals möjliga dödsfall är katastrofbetonat då antalet smittade endast var 600 000 (FHM 2020c). Här syns diskursens subjektpositioner; *den förödelseuppviglande*, *den drabbade*, och *den skonade*.

Katastrofdiskursen finns representerad i artiklar där döden och pandemin artikuleras som moment i ekvivalenskedja med katastrof och tidigare katastrofer i Sverige och mänsklighetens historia. *Pesten* (se Jackelén 2020 20 mars, DN) – *världskrigen* (se Sörlin 2020 4 april, DN; Zsiga 2020, 9 april, SvD; Åsbrink 2020, 30 mars, DN) – *tsunamin i Thailand* – *Estoniakatastrofen* (se Åsbrink 2020, 30 mars, DN) – *förintelsen*; ”Hon överlevde ghetton i Łódź och koncentrationslägren Sachsenhausen och Ravensbrück. Hon överlevde Auschwitz. Den 28 mars avled hon i sviterna av covid-19, 94 år gammal” (Efendić 2020, 12 april, SvD). Trots att personen var 94 år gammal artikuleras covid-19 som en sjukdom som dödar människor som överlevt den hemskaste av katastrofer. Katastrofdiskursen blir därigenom framträdande.

5.8 Gemensamma drag, samverkan och antagonism

För att belysa diskursernas gemensamma drag vill jag först lyfta fram självbevarelsen. Tre aspekter av den är särskilt centrala; meningsskapande i livet, överlevnad från döden och att bli ihågkommen efter döden. Den är delvis individuell men tillfredsställs främst på social, kulturell och historisk nivå i samhället. Självbevarelsen är ständigt pågående i meningsskapandet men bär också på strukturer av begreppsliggörande kring döden och tillvaron. Självbevarelsen är en gemensam nämnare som förenar de olika diskurserna. Medikaliseringsdiskursen bygger på att döden reduceras till sjukdomar som kan överlevas. Diskursen om andrefiering där den andre görs till den som avlider säkrar vi och tryggar vår mening. Rationalitetsdiskursen försöker med kalkylerad kontroll av döden fastställa och prognostisera hur många som ska dö, när de ska dö samt vilka som dör så vi kan fortgå med våra liv. Trygghetsdiskursen är ett exempel på ett försök att reducera hotbilden av döden med hjälp av experter. Den existentialistiska diskursen framträder då covid-19-viruset är ett hot mot livet och väcker frågor om mening. Solidaritetsdiskursen, kan relateras till självbevarelse i form av en gemensam mening och väg till överlevnad. Diskursen om katastrof framträder som följd av att covid-19-krisen hotar både livet och meningen i livet.

Jag vill understryka självbevarelsesdriftens relevans i förståelsen av döende och död i det samtida svenska samhället. Det finns dock flera förståelseramar, gemensamma drag, och konflikter hos diskurserna. Tabellen nedan åskådliggör dessa.

Tabell 1. Översikt över diskurser om döende och död

Egenska- per hos diskurse- rna:	Diskurser:						
	Medikaliser- ingsdiskurs	Rationaliser- ingsdiskurs	Trygghets- diskurs	Existentiell diskurs	Andrefiering- sdiskurs	Solidaritets- diskurs	Katastrof- diskurs
Samhälls- nivå:	X	X	X	X	X	X	X
Individnivå:			X	X	X	X	X
Tar avstånd från döden:	X	X	Vanligtvis		X		
Erkänner döden:	Endast biologiskt		Förekommer	X		X	X
Kvantitativ förståelse:	X	X	X		Specifik		
Kvalitativ förståelse:			X	X	Generell	X	X
Exempel på subjekts- positioner:	Läkaren, den sjuke, den smittade, riskgruppen	Matematikern, myndigheten, statistikern, de smittade, läkaren, medicinsk kunniga.	Medicinska experten, andliga ledaren, landsfadern, auktoriteten.	Den menings- sökande, den isolerande ensamma, den ensamma döende, mm.	Viet, de andra, riskgrupper, de utsatta, exceptionella svenskar.	Den ömsesidigt beroende människan, den uppoftande.	Den förödelseupp- iglande, den drabbade, den förskonade.

Egenskaperna anlägger tre centrala perspektiv. Första perspektivet berör huruvida diskursen handlar om samhället och/eller individen. Det andra huruvida diskursen uttrycker ett avståndstagande och/eller ett erkännande av döden. Det sista perspektivet beskriver huruvida diskursens förståelse av döden främst sker ur kvantitativ eller kvalitativ synpunkt. Positionerna längst ned i tabellen beskriver de subjektspositioner som erbjuds inom respektive diskurs (Laclau & Mouffe 2014: 101). Subjektspositionerna tydliggör hur diskurser inte är abstrakta idékonstruktioner, utan faktiskt bär på tydliga implikationer för människor och sätter villkor för olika sätt att verka på.

Individnivån anger inte huruvida det finns individer som representerar diskurserna (vilket det gör), utan handlar om huruvida diskursens centrala delar artikulerar och berör det individuella livet (t.ex meningssökandet i den existentiella diskursen). Diskursen kan artikuleras både på samhällsnivå och individnivå utan att en konflikt uppstår.

Avståndstagande respektive erkännande av döende och död belyser huruvida diskursen kännetecknas av dödsrepression eller ej. Här uppstår antagonism då erkännande och avståndstagande sällan kombineras. Endast trygghetsdiskursen kan sägas representera båda perspektiven; via experter i form av statsepidemiolog och ärkebiskop. Av den anledningen är exempelvis solidaritetsdiskursen och andrefieringsdiskursen antagonistiska. Solidaritetsdiskursen erkänner döden och framhäver att den berör oss gemensamt, och andrefieringsdiskursen tar avstånd

från döden, förskjuter den från viet och separerar människor ifrån varandra. Medikaliserings- och rationaliseringsdiskursen samverkar ofta då båda tar avstånd från döden. Medikaliseringsdiskursen ser död som sjukdom som kan kontrolleras och övervinnas via medicin, i likhet skalar rationaliseringsdiskursen ned döden i kvantitativa termer som kan beräknas och förutses.

Det kvantitativa respektive kvalitativa perspektivet tydliggör huruvida diskursen artikulerar en kalkylerande, kategoriserande och kontrollerande syn på döden eller en öppen, frågande och meningssökande syn. Även här finns distinkta antagonismer. Konflikten om biologiskt liv och aktivt liv (som härrör ur medikaliserings- och rationaliseringsdiskursen kontra existentiell diskurs) är sprungen därur. Även konflikten i det kvalitativa begreppsliggörandet av döden som exempelvis sker i katastrofdiskursen då döden förstås i relation till tidigare katastrofer, gentemot det kvantitativa fördelningen av döden till den andre i andrefieringsdiskursen är värd att belysa. Dock finns även samverkan rörande det kvalitativa; den existentiella diskursens meningssökande och solidaritetsdiskursens meningsskapande i det solidariska är en sådan likhet.

Utifrån egenskaperna kan också en övergripande gruppering av diskurserna göras. Medikaliserings-, andrefierings- och rationaliseringsdiskursen utgör en gruppering av kvantitativ förståelse och avståndstagande ifrån döden. Existentiell, solidaritets-, och katastrofdiskursen en gruppen av kvalitativ förståelse och erkännande. Trygghetsdiskursen samverkar med båda. Folkhälsomyndighetens experter kan kopplas till första grupperingen; de är medikaliserade eftersom de är hälsoexperter, rationaliserade i sina kvantitativa beskrivningar av kurvor och prognoser, andrefierande i särskiljandet av Sveriges position och trygghetsskapande via sin auktoritet. Den andra grupperingen representeras väl av det utbredda talet om livet och förståelse för vår förgänglighet. Den existentiella diskursen berör det oavbrutet, men även solidaritetsdiskursen eftersom den erkänner vår (gemensamma) existentiella utsatthet, och katastrofdiskursen eftersom katastrofförståelsen ser människans existens som hotad.

Grupperingen är dock övergripande, det finns fortsatt konflikter mellan alla diskurser, annars hade de inte kunnat anses vara olika diskurser och representera olika förståelser. Exempelvis den mellan solidaritetsdiskursens gemenskap och den existentiella diskursens ensamhet. Det finns även likheter mellan de båda grupperna, som det prospektiva i rationaliseringsdiskursens prognostiserande och solidaritetsdiskursens framåtblickande. Det komplexa nät av samverkan och antagonism, där två distinkta antagonismer näst intill motsägelsefullt kan dela vissa egenskaper, kan förstås av Laclau och Mouffes (2014: 115-117) diskursteoretiska samhällsanalys. De menar att samhället är dynamiskt, det konstrueras i en ständig process. Det finns ingen slutlig diskurs och ingen slutlig förståelse av samhället. Min studie av döden talar för detta synsätt.

6. Slutsats och avslutande diskussion

Studiens syfte är att påvisa hur döende och död framträder i svenska mediers rapportering, beskrivning samt tal om död under covid-19-pandemins utbrott våren 2020. Med den utgångspunkten ställdes följande frågor, som besvaras nedan:

- Vilka diskurser om döende och död kommer till uttryck i Dagens Nyheter och Svenska Dagbladets rapportering under covid-19-pandemins utbrott?
- Hur förhåller sig de olika diskurserna till varandra?
- Vilka olika subjektspositioner konstrueras i de olika diskurserna?

Genom analys av ett urval av artiklar ur DN och SvD under covid-19-pandemins utbrott har sju diskurser med tillhörande subjektspositioner om döende och död kommit till uttryck. Jag har, förutom att påvisa moment, ekvivalenskedjor och nodalpunkter också valt att lyfta fram subjektspositioner så som de kommer till uttryck i respektive diskurs för att understryka att diskurserna inte flyter omkring likt vaga idéer utan bär på betydelsefulla implikationer för människor och samhället. Nedan uppräddas diskurserna med tillhörande subjektspositioner:

1. Medikaliseringsdiskurs: Läkaren, den sjuke, den smittade, riskgrupperna.
2. Rationaliseringsdiskurs: Matematikern, statistikern, myndigheten, läkaren, de smittade, den medicinskt kunniga.
3. Trygghetsdiskurs: Medicinska experten, andliga ledaren, landsfadern, tryggande auktoriteten.
4. Existentiell diskurs: Den meningssökande, den isolerade ensamma, den döende ensamma, den sörjande på avstånd.
5. Andrefieringsdiskurs: Viet, de andra, de utsatta/försvagade, riskgrupperna, de exceptionella svenskarna.
6. Solidaritetsdiskurs: Den ömsesidigt beroende människan, den uppoffrande.
7. Katastrofdiskurs: Den förödelseuppviglande, den drabbade, den förskonade.

Rörande diskursernas förhållande till varandra är självbevarelsedriften, kännetecknad av meningsskapande i livet, överlevnad från döden och att bli ihågkommen efter döden, medverkande i samtliga diskurser. Vidare så är medikaliseringsdiskursens centrala ställning också viktig för att förstå hur döende och död framträder under covid-19-pandemin. Det medicinska är närvarande i majoriteten av artiklarna, och de andra diskurserna artikuleras vanligtvis i förhållande till den.

I syfte att förstå diskursernas förhållande sinsemellan rörande samverkan och antagonism har tre perspektiv pålagts; samhällsnivå/individnivå, erkännande/avståndstagande av döden, och

kvalitativ/kvantitativ förståelse av döden. Förstnämnda perspektiv berör huruvida diskursen handlar om samhället och/eller individen i syfte att tydliggöra diskursernas fokus (se tabell 1). De två sista tjänar som grund för två analytiska grupperingar av diskurserna om döende och död. Medikaliserings-, rationaliserings- och andrefieringsdiskursen tillhör gruppen av kvantitativ förståelse och avståndstagande ifrån döden. Den existentiella, solidaritets- och katastrofdiskursen tillhör gruppen av kvalitativ förståelse och erkännande. Endast trygghetsdiskursen överbryggat förhållandet då den består av både kvalitativa och kvantitativa aspekter. Förhållandet mellan diskurserna förändras kontinuerligt, för senare forskning hade det varit intressant att undersöka vilka diskurserna kommer till uttryck över tid eller senare under pandemin.

Inledningsvis förklarade jag att studiens övergripande mål var att bidra till kunskap om hur mening och förståelse av döende och död diskursivt konstrueras i det postmoderna svenska samhället. Distinktionen mellan det moderna och postmoderna är en uppdelning som ofta görs i samband med forskning om döden (Ariès 1981a; Bauman 1992a). Jag nämnde också att gränsen mellan den moderna och postmoderna förståelsen av döden inte är distinkt och att ingen tidsmässig åtskillnad existerar. I anknytning till detta diffusa skifte och mina varierande fynd som pekar på ett komplext meningsskapande kring döden vill jag problematisera distinktionen mellan modernt och postmodernt. Diskursernas föränderlighet och de många antagonismerna i mitt material pekar på en postmodern bild av döden. Samtidigt finns tydliga moderna drag närvarande i exempelvis medikaliseringsdiskursen och rationaliseringsdiskursen. Det postmoderna som vill göra upp med framstegstro, enhetlighet och struktur riskerar enligt mig att göra sig av med hela socialisationsprocessen. Den moderna medicinens och det rationella tänkandets grundläggande arv och inverkan på människans förståelsemönster upphör inte omedelbart för att framsteg och det moderna ifrågasätts. Subjekspositioner förändras inte över en dag. Vidare är det viktigt att ifrågasätta huruvida den postmoderna fragmenterade bilden verkligen är unik för sin tid. Den enhetlighet som tillskrivs det moderna må vara fast, men den fasta ytan grundas delvis i ett underkuvande av variation.

För att svara på hur döende och död diskursivt konstrueras vill jag avslutningsvis betona den diskursteoretiska och poststrukturella förståelsen av döden. Döden och strukturer av mening kring den är föränderliga men ändå förankrade i maktrelationer och varaktiga till den grad att subjekt verkar, lever och förstår världen inom diskurser och givna subjekspositioner.

Förståelsen av döden kommer aldrig slutgiltigt fixeras, men diskurserna är fasta nog att ha centrala betydelser för vår samtida förståelse av döden och oundvikligen därmed människans liv.

Referenser

- Arendt, H. (1958). *The Human Condition*. Chicago & London: The University of Chicago Press.
- Ariès, P. (1981a). *The Hour of Our Death*. New York: Knopf.
- Ariès, P. (1981b). Invisible Death. *The Wilson Quarterly* (1976-), 5(1), 105-115.
doi:10.2307/40256048
- Barreneche, S., M. (2020). Somebody to blame: On the construction of the other in the context of the COVID-19 Outbreak. *Society Register*, 4(2), 19-32.
- Bauman, Z. (1989). *Auschwitz och det moderna samhället* (2. uppl. ed.). Göteborg: Bokförlaget Daidalos AB.
- Bauman, Z. (1992a). *Mortality, immortality and other life strategies*. Cambridge: Polity.
- Bauman, Z. (1992b). Survival as a Social Construct. *Theory, Culture & Society*, 9(1), 1-36.
- Carpentier, N., & Van Brussel, L. (2012). On the contingency of death: A discourse-theoretical perspective on the construction of death. *Critical Discourse Studies*, 9(2), 99-115.
- Durkheim, E. (1897/1993). *Självmordet*. Lund: Argos Förlags AB.
- Elias, N. (1985). *The loneliness of the dying*. Oxford: Blackwell.
- FHM. (2020a). *Statistik över avlidna i covid-19*. Utgiven av Folkhälsomyndigheten, hämtad 2020 10 december från: <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/1-globalt/covid-19-statistik/statistik-over-antal-avlidna-i-covid-19/statistik-covid19-avlidna.xlsx>
- FHM. (2020b). *Veckorapport om covid-19, vecka 15*. Utgiven av Folkhälsomyndigheten, hämtad 2020 10 december från: <https://www.socialstyrelsen.se/statistik-och-data/statistik/statistik-om-covid-19/statistik-over-antal-avlidna-i-covid-19/>.
- FHM. (2020c). *Veckorapport om covid-19, vecka 13*. Utgiven av Folkhälsomyndigheten, hämtad 2020 15 december från: https://www.folkhalsomyndigheten.se/globalassets/statistik-uppfoljning/smittsamma-sjukdomar/veckorapporter-covid-19/2020/covid-19-veckorapport-vecka-13-2020_final.pdf
- Gomez-Temesio, V. (2018) "Outliving death: Ebola, zombies, and the politics of saving lives", *American Anthropologist* 120(4): 738-751
- Harboe, T. (2013). *Grundläggande metod: Den samhällsvetenskapliga uppsatsen* (1. uppl. ed.). Malmö: Gleerup.
- Heidegger, M. (1992). *Varat och tiden. Del II*. Göteborg: Daidalos.
- Jacobsen, M. H. (2016) "'Spectacular death' – proposing a new fifth phase to Philippe Ariès's admirable history of death", *Humanities* 5(19): 2-20 doi:10.3390/h5020019
- Jacobsen, M. H., & J. Brødslev Olsen (2014) "Dødens socialpsykologi – perspektiver på døden i samspillet mellem individ og samfund", *Sociologi i dag* 44(3): 33-53.
- Jacobsen, M. H., & Petersen, A. (2020). The Return of Death in Times of Uncertainty—A Sketchy Diagnosis of Death in the Contemporary 'Corona Crisis'. *Social Sciences*, 9(8), 131.
- Kellehear, A. (1984). Are we a 'death-denying' society? A sociological review. *Social Science & Medicine* (1982), 18(9), 713-721.
- Laclau, E., & Mouffe, C. (2014). *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics*. London/New York: Verso.

- Lee, R. (2008). Modernity, Mortality and Re-Enchantment: The Death Taboo Revisited. *Sociology (Oxford)*, 42(4), 745-759.
- Liedman, S. (1997). *I skuggan av framtiden: Modernitetens idéhistoria*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag.
- Machado Des Johansson, N. (2012). Governing End of Life: The Case of Sweden. I *Transformations of the Swedish Welfare State: From Social Engineering to Governance?* . Larsson, Bengt et al. (red.). 168-181. Hampshire; Palgrave Macmillan UK.
- McCauley, M., Minsky, S., & Viswanath, K. (2013). The H1N1 pandemic: media frames, stigmatization and coping. *BMC Public Health* 13, 1116.
- Mellor, P., & Shilling, C. (1993). Modernity, Self-Identity and the Sequestration of Death. *Sociology (Oxford)*, 27(3), 411-431.
- Ragin, C (2000). "'Casing' and the process of social inquiry". In C. Ragin & H. Becker (ed) *What is a case? Exploring the foundations of Social Inquiry* (s. 217-226). Cambridge University Press.
- Reed, M. (1996). Expert Power and Control in Late Modernity: An Empirical Review and Theoretical Synthesis. *Organization Studies*, 17(4), 573-597.
- Romanian Tolkien Society. (2012, 1 januari). *J.R.R. Tolkien @ BBC - In Their Own Words: British Novelists (1968)*. Youtube: <https://www.youtube.com/watch?v=w9OG6GpisIQ>
- Sartre, J-P. (1946). *Existentialismen är en humanism*. Stockholm: Bonniers.
- Seale, C. (1998). *Constructing Death: The Sociology of Dying and Bereavement*. Cambridge University Press.
- SKR. (2020). *Fakta om äldreomsorgen. I ljuset av coronapandemin*. Utgiven av Sveriges Kommuner och Regioner. Hämtad 2020, 6 december från: https://skr.se/download/18.c6705bc172ca813b9cb99/1593093396355/Fakta_om_aldreomsorgen_i_ljuset_av_coronapandemin.pdf.
- SCB. (2020). *Döda i Sverige*. Hämtad 2020, 29 november från: <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/manniskorna-i-sverige/doda-i-sverige/>
- TU Medier i Sverige. (2017). *Branschfakta 2017*. Hämtad 2020, 25 november: https://tu.se/wp-content/uploads/2016/03/Mediefakta_sajten_2017_juni_16.pdf.
- Van Dijk, T V. (1988). The Analysis of News as Discourse. In T A. Van Dijk (Red), *News Analysis. Case Studies of International and National News in the Press* (s. 1-30). New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Walter, T. (1991). Modern Death: Taboo or not Taboo? *Sociology*, 25(2), 293–310. <https://doi.org/10.1177/0038038591025002009>
- Walter, T. (2008). The Sociology of Death. *Sociology Compass*, 2(1), 317-336.
- Walter, T. (2012). Why different countries manage death differently: A comparative analysis of modern urban societies1. *British Journal of Sociology*, 63(1), 123-145.
- Walter, T., Littlewood, J., & Pickering, M. (1995). Death in the News: The Public Invigilation of Private Emotion. *Sociology (Oxford)*, 29(4), 579-596.
- Walters, G. (2004). Is there such a thing as a good death? *Palliative Medicine*, 18(5), 404–408.

Wieviorka, M. (2000). Case Studies: History or Sociology? In C. Ragin & H. Becker (ed) *What is a case? Exploring the foundations of Social Inquiry* (s.159-172). Cambridge University Press.

Winther Jørgensen, M., & Phillips, L. (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur AB.

Tidningsartiklar:

Almgren, J. (2020, 9 april). Låt kyrkklockorna överrösta Tegnell. *Svenska Dagbladet*. Hämtad 2020 21 november: <https://www.svd.se/lat-kyrkklockorna-overrosta-tegnell>.

Andersson, L. (2020, 28 mars). Viruset har gjort Europa till en samling diktaturer. *Dagens Nyheter*. Hämtad 2020 16 november: <https://www.dn.se/ledare/lena-andersson-viruset-har-gjort-europa-till-en-samling-diktaturer/>.

Bendjelloul, J. (2020, 5 april). Folkhälsomyndighetens Johan Carlson: Det är klart att det kan kännas lite skrämmande. *Dagens Nyheter*. Hämtad 2020 16 november: <https://www.dn.se/nyheter/sverige/folkhalsomyndighetens-johan-carlson-det-ar-klart-att-det-kan-kannas-lite-skrammande/>.

Berg, L. (2020, 23 mars). Så kan vår sammanhållning bli en ofattbar kraft. *Dagens Nyheter*. Hämtad 2020 16 november: <https://www.dn.se/kultur-noje/lasse-berg-sa-kan-var-sammanhallning-bli-en-ofattbar-kraft/>.

Canoilas, V. (2020, 24 mars). Allt glesare med besökare på begravingar. *Dagens Nyheter*. Hämtad 2020 16 november: <https://www.dn.se/nyheter/sverige/allt-glesare-med-besokare-pa-begravingar/>.

Carlström, J. (2020, 20 mars). Totalt 16 döda i Sverige – över 1 600 smittade. *Svenska Dagbladet*. Hämtad 2020 21 november: <https://www.svd.se/totalt-16-doda-i-sverige>.

Dragic, M., & Svensson, A. (2020, 3 april). Coronasmitta på vart tredje äldreboende. *Dagens Nyheter*. Hämtad 2020 16 november: <https://www.dn.se/sthlm/coronasmitta-pa-var-tredje-aldreboende/>.

Efendić, N. (2020, 12 april). Smittan tystar Förintelsens sista vittnen. *Svenska Dagbladet*. Hämtad 2020 21 november: <https://www.svd.se/smittan-tystar-forintelsens-sista-vittnen>.

Ennart, H. (2020, 21 mars). Tegnell ser hopp i svenska folkhälsan: ”Kan betala sig”. *Svenska Dagbladet*. Hämtad 2020 21 november: <https://www.svd.se/tegnell-ser-hopp-i-svenska-folkhalsan-kan-betala-sig>.

Esk, J. (2020, 22 mars). En social katastrof om ungdomsidrotten stängs ner. *Dagens nyheter*. Hämtad 2020 16 november: <https://www.dn.se/sport/johan-esk-en-social-katastrof-om-ungdomsidrotten-stangs-ner/>.

- Falkrik, J., & Eriksson, H. (2020, 17 mars). SvD/Sifo: Få äldre tror att de kommer att smittas. *Svenska Dagbladet*. Hämtad 2020 21 November: <https://www.svd.se/svd-sifo-fa-aldre-tror-att-de-kommer-att-smittas>.
- Hedvall, B. (2020, 17 mars). Därför vill vi över 70 inte stanna inne. *Dagens Nyheter*. Hämtad 2020 15 november: <https://www.dn.se/ledare/barbro-hedvall-darfor-vill-vi-over-70-inte-stanna-inne/>.
- Jackelén, A. (2020, 20 mars). Nu prövas vår förmåga att leva med ovisshet. *Dagens Nyheter*. Hämtad 2020 15 november: <https://www.dn.se/kultur-noje/arkebiskop-antje-jackelen-nu-provas-var-formaga-att-leva-med-ovisshet/>.
- Lifvendahl, T. (2020, 4 april). Allt det som det inte skrivs om nu. *Svenska Dagbladet*. Hämtad 2020 21 november: <https://www.svd.se/allt-det-som-det-inte-skrivs-om-nu>.
- Lindroth, M. (2020, 23 mars). Isoleringen under corona: ”Tror vi är dåligt rustade”. *Svenska Dagbladet*. Hämtad 2020 21 november: <https://www.svd.se/isoleringen-under-corona-tror-vi-ar-daligt-rustade>.
- Magnusson, L. (2020, 25 mars). Alltför många har fortfarande inte begripit vidden av katastrofen. *Dagens Nyheter*. Hämtad 2020 16 november: <https://www.dn.se/ledare/lisa-magnusson-allt-for-manga-har-fortfarande-inte-begripit-vidden-av-katastrofen/>.
- Neuding, P. (2020, 12 april). Plötsligt drabbades vi av nationalchauvinism. *Svenska Dagbladet*. Hämtad 2020 21 november: <https://www.svd.se/plotsligt-drabbades-vi-av-nationalchauvinism>.
- Reuterskiöld, A. (2020, 3 april). Den jag saknar går inte att besöka. *Svenska Dagbladet*. Hämtad 2020 21 november: <https://www.svd.se/den-jag-saknar-gar-inte-att-besoka>.
- Sundén, J. (2020, 3 april). Då väntas coronasmittan kulminera i Sverige. *Svenska Dagbladet*. Hämtad 2020 21 november: <https://www.svd.se/da-vantas-coronasmittan-kulminera-i-sverige>.
- Sörlin, S. (2020, 4 april). Vi försöker gemensamt finna en väg – där en väg aldrig funnits. *Dagens Nyheter*. Hämtad 2020 16 november: <https://www.dn.se/kultur-noje/sverker-sorlin-vi-forsoker-gemensamt-finna-en-vag-dar-en-vag-aldrig-funnits/>.
- Wallenius, E. (2020, 6 april). ”Smittskyddspenning krävs för riskgrupper”. *Svenska Dagbladet*. Hämtad 2020 21 november: <https://www.svd.se/smittskyddspenning-kravs-for-riskgrupper>.
- Wolodarski, P. (2020, 22 mars). Inget modernt samhälle kan tolerera massdöd. *Dagens Nyheter*. Hämtad 2020 15 november: <https://www.dn.se/ledare/peter-wolodarski-inget-modernt-samhalle-kan-tolerera-massdod/>.
- Wolodarski, P. (2020, 29 mars). Vi räddar människoliv genom att agera snabbt. *Dagens Nyheter*. Hämtad 2020 16 november: <https://www.dn.se/ledare/peter-wolodarski-vi-raddar-man-niskoliv-genom-att-agera-snabbt/>.

Bilaga 1: Material

Nedan följer en lista av samtliga tidningsartiklar som tjänade som underlag för diskursanalysen.

Dagens Nyheter:

- Andersson, L. (2020, 28 mars). Viruset har gjort Europa till en samling diktaturer. *Dagens Nyheter*. Hämtad 2020 16 november: <https://www.dn.se/ledare/lena-andersson-viruset-har-gjort-europa-till-en-samling-diktaturer/>.
- Bendjelloul, J. (2020, 5 april). Folkhälsomyndighetens Johan Carlson: Det är klart att det kan kännas lite skrämmande. *Dagens Nyheter*. Hämtad 2020 16 november: <https://www.dn.se/nyheter/sverige/folkhalsomyndighetens-johan-carlson-det-ar-klart-att-det-kan-kannas-lite-skrammande/>.
- Berg, L. (2020, 23 mars). Så kan vår sammanhållning bli en ofattbar kraft. *Dagens Nyheter*. Hämtad 2020 16 november: <https://www.dn.se/kultur-noje/lasse-berg-sa-kan-var-sammanhallning-bli-en-ofattbar-kraft/>.
- Björkman, A. (2020, 31 mars). DN Debatt. ”Skräckprognoser om corona försvårar för beslutfattare”. *Dagens Nyheter*. Hämtad 2020 16 november: <https://www.dn.se/debatt/skrackprognoser-om-corona-forsvarar-for-beslutfattare/>.
- Canoilas, V. (2020, 24 mars). Allt glesare med besökare på begravingar. *Dagens Nyheter*. Hämtad 2020 16 november: <https://www.dn.se/nyheter/sverige/allt-glesare-med-besokare-pa-begravingar/>.
- Dragic, M., & Svensson, A. (2020, 3 april). Coronasmitta på vart tredje äldreboende. *Dagens Nyheter*. Hämtad 2020 16 november: <https://www.dn.se/sthlm/coronasmitta-pa-var-tredje-aldreboende/>.
- Esk, J. (2020, 22 mars). En social katastrof om ungdomsidrotten stängs ner. *Dagens nyheter*. Hämtad 2020 16 november: <https://www.dn.se/sport/johan-esk-en-social-katastrof-om-ungdomsidrotten-stangs-ner/>.
- Fahl, H. (2020, 11 april). Mark Levengood: Vi måste lösa upp knuten av handlingsförklaming. *Dagens Nyheter*. Hämtad 2020 16 november: <https://www.dn.se/kultur-noje/mark-levengood-vi-maste-losa-upp-knuten-av-handlingsforlamning/>.
- Hedvall, B. (2020, 17 mars). Därför vill vi över 70 inte stanna inne. *Dagens Nyheter*. Hämtad 2020 15 november: <https://www.dn.se/ledare/barbro-hedvall-darfor-vill-vi-over-70-inte-stanna-inne/>.
- Helmerson, E. (2020, 19 mars). Corona struntar i de kända 40-talisternas hybris. *Dagens Nyheter*. Hämtad 2020 15 november: <https://www.dn.se/ledare/erik-helmerson-corona-struntar-i-de-kanda-40-talisternas-hybris/>.
- Jackelén, A. (2020, 20 mars). Nu provas vår förmåga att leva med ovisshet. *Dagens Nyheter*. Hämtad 2020 15 november: <https://www.dn.se/kultur-noje/arkebiskop-antje-jackelen-nu-provas-var-formaga-att-leva-med-ovisshet/>.

- Jones, E. (2020, 21 mars). ”Många i den äldre generationen har svårt att se sig själva som ’de äldre’”. *Dagens Nyheter*. Hämtad 2020 15 november: <https://www.dn.se/insidan/manga-i-den-aldre-generationen-har-svart-att-se-sig-sjalva-som-de-aldre/>
- Kjöller, H. (2020, 20 mars). Virusets lockar fram liberalers auktoritära reflexer. *Dagens Nyheter*. Hämtad 2020 15 november: <https://www.dn.se/ledare/hanne-kjoller-viruset-lockar-fram-liberalers-auktoritara-reflexer/>.
- Lindberg, S. I. (2020, 30 mars). DN Debatt Repliker. ”Vilka åtgärder, hur stränga och hur långa ska vi acceptera?”. *Dagens Nyheter*. Hämtad 2020 16 november: <https://www.dn.se/debatt/vilka-atgarder-hur-stranga-och-hur-langa-ska-vi-acceptera/>.
- Magnusson, L. (2020, 25 mars). Alltför många har fortfarande inte begripit vidden av katastrofen. *Dagens Nyheter*. Hämtad 2020 16 november: <https://www.dn.se/ledare/lisa-magnusson-allt-for-manga-har-fortfarande-inte-begripit-vidden-av-katastrofen/>.
- Ritzén, J. (2020, 10 april). Tio rum för avsked står redo på Stockholmsmässans parkering. *Dagens Nyheter*. Hämtad 2020 16 november: <https://www.dn.se/sthlm/tio-rum-for-avsked-star-redo-pa-alvsjomassans-parkering/>.
- von Seth, K-J. (2020, 22 mars). Professor: Åtgärderna kan bli ett hot mot välfärden och folkhälsan. *Dagens Nyheter*. Hämtad 2020 16 november: <https://www.dn.se/ekonomi/professor-atgarderna-kan-bli-ett-hot-mot-valfarden-och-folkhalsan/>
- Sörlin, S. (2020, 4 april). Vi försöker gemensamt finna en väg – där en väg aldrig funnits. *Dagens Nyheter*. Hämtad 2020 16 november: <https://www.dn.se/kultur-noje/sverker-sorlin-vi-forsoker-gemensamt-finna-en-vag-dar-en-vag-aldrig-funnits/>.
- Wolodarski, P. (2020, 22 mars). Inget modernt samhälle kan tolerera massdöd. *Dagens Nyheter*. Hämtad 2020 15 november: <https://www.dn.se/ledare/peter-wolodarski-inget-modernt-samhalle-kan-tolerera-massdod/>.
- Wolodarski, P. (2020, 29 mars). Vi räddar människoliv genom att agera snabbt. *Dagens Nyheter*. Hämtad 2020 16 november: <https://www.dn.se/ledare/peter-wolodarski-vi-raddar-man-niskoliv-genom-att-agera-snabbt/>.
- Åsbrink, E. (2020, 30 mars). Coronakrisen visar att Sverige är ett fredsskadat land. *Dagens Nyheter*. Hämtad 2020 16 november: <https://www.dn.se/kultur-noje/elisabeth-asbrink-coronakrisen-visar-att-sverige-ar-ett-fredsskadat-land/>.

Svenska Dagbladet:

- Almgren, J. (2020, 9 april). Låt kyrkklockorna överrösta Tegnell. *Svenska Dagbladet*. Hämtad 2020 21 november: <https://www.svd.se/lat-kyrkklockorna-overrosta-tegnell>.
- Carlström, J. (2020, 20 mars). Totalt 16 döda i Sverige – över 1 600 smittade. *Svenska Dagbladet*. Hämtad 2020 21 november: <https://www.svd.se/totalt-16-doda-i-sverige>.
- Efendić, N. (2020, 12 april). Smittan tystar Förintelsens sista vittnen. *Svenska Dagbladet*. Hämtad 2020 21 november: <https://www.svd.se/smittan-tystar-forintelsens-sista-vittnen>.
- Ehn, A. (2020, 11 april). Björn, 76: ”Tredje gången jag frihetsberövats”. *Svenska Dagbladet*. Hämtad 2020 21 november: <https://www.svd.se/bjorn-76-om-coronalivet-kan-val-inte-fa-slutas-har>.

- Ennart, H. (2020, 21 mars). Tegnell ser hopp i svenska folkhälsan: ”Kan betala sig”. *Svenska Dagbladet*. Hämtad 2020 21 november: <https://www.svd.se/tegnell-ser-hopp-i-svenska-folk-halsan-kan-betala-sig>.
- Falkrik, J., & Eriksson, H. (2020, 17 mars). SvD/Sifo: Få äldre tror att de kommer att smittas. *Svenska Dagbladet*. Hämtad 2020 21 November: <https://www.svd.se/svd-sifo-fa-aldre-tror-att-de-kommer-att-smittas>.
- Lifvendahl, T. (2020, 4 april). Allt det som det inte skrivs om nu. *Svenska Dagbladet*. Hämtad 2020 21 november: <https://www.svd.se/allt-det-som-det-inte-skrivs-om-nu>.
- Lindroth, M. (2020, 23 mars). Isoleringen under corona: ”Tror vi är dåligt rustade”. *Svenska Dagbladet*. Hämtad 2020 21 november: <https://www.svd.se/isoleringen-under-corona-tror-vi-ar-daligt-rustade>.
- Lokko, A. (2020, 3 april). När dör den första stjärnan – stor nog för löpsedlar? *Svenska Dagbladet*. Hämtad 2020 21 november: <https://www.svd.se/nar-dor-den-forsta-stjarnan--stor-nog-for-lopsedlar>.
- Neuding, P. (2020, 12 april). Plötsligt drabbades vi av nationalchauvinism. *Svenska Dagbladet*. Hämtad 2020 21 november: <https://www.svd.se/plotsligt-drabbades-vi-av-nationalchauvinism>.
- Nyblom, S. (2020, 17 mars). Kulturen riskerar att stå i ruiner när viruset svept förbi. *Svenska Dagbladet*. Hämtad 2020 21 november: <https://www.svd.se/kulturen-riskerar-att-sta-i-ruiner-nar-viruset-svept-forbi>.
- Reuterskiöld, A. (2020, 3 april). Den jag saknar går inte att besöka. *Svenska Dagbladet*. Hämtad 2020 21 november: <https://www.svd.se/den-jag-saknar-gar-inte-att-besoka>.
- Sundén, J. (2020, 3 april). Då väntas coronasmittan kulminera i Sverige. *Svenska Dagbladet*. Hämtad 2020 21 november: <https://www.svd.se/da-vantas-coronasmittan-kulminera-i-sverige>.
- SvD Kultur. (2020, 21 mars). ”Allt är precis som vanligt – då ser jag tälten vid akuten”. *Svenska Dagbladet*. Hämtad 2020 21 november: <https://www.svd.se/allt-ar-precis-som-vanligt--da-ser-jag-talten-vid-akuten>.
- Thunberg, K. (2020, 17 mars). På sju sekunder blev jag stämplad som uråldrig. *Svenska Dagbladet*. Hämtad 2020 21 november: <https://www.svd.se/pa-sju-sekunder-blev-jag-stamplad-som-uraldrig>.
- Vanhainen, I. (2020, 23 mars). Suicide Zero ser risker i Corona-tider. *Svenska Dagbladet*. Hämtad 2020 21 november: <https://www.svd.se/suicide-zero-ser-risker-i-corona-tider>.
- Wallberg, P. (2020, 1 april). Ökat stöd till utsatta barn och kvinnor. *Svenska Dagbladet*. Hämtad 2020 21 november: <https://www.svd.se/okat-stod-till-utsatta-barn-och-kvinnor>.
- Wallenius, E. (2020, 6 april). ”Smittskyddspenning krävs för riskgrupper”. *Svenska Dagbladet*. Hämtad 2020 21 november: <https://www.svd.se/smittskyddspenning-kravs-for-riskgrupper>.
- Wälsten, L. (2020, 2 april). Äldre hade kunnat skyddas mer. *Svenska Dagbladet*. Hämtad 2020 21 november: <https://www.svd.se/aldre-hade-kunnat-skyddas-mer>.
- Zsiga, E. (2020, 9 april). Tvagning av händer och fötter mot döden. *Svenska Dagbladet*. Hämtad 2020 21 november: <https://www.svd.se/tvagning-av-hander-och-fotter-mot-doden>.